UNIVERSITATEA ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
FACULTATEA ȘTIINȚE SOCIOUMANISTICE
CATEDRA LIMBI ȘI LITERATURI

Stela SPÎNU

FONETICA

CURS DE LECȚII

Chișinău, 2014

CZU811.135.1'342(075.8)
S 73
SPÎNU Stela.

Fonetica. Curs de lecţii – Chişinău: UnAŞM, 2014. – 115 p.

Recomandat pentru editare de către Senatul Universităţii Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Recenzenţi: Vasile PAVEL, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, Institutul de Filologie al AŞM.
Vladimir ZAGAEVSCHI, doctor în filologie, conferenţiar universitar, USM

Redactor ştiinţific: Vladimir ZAGAEVSCHI

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Fonetica : Curs de lecţii / Stela Spînu ; red. şt.: Vladimir Zagaevschi ; Univ. Acad. de Ştiinţe a Moldovei, Fac. Ştiinţe Socioumanistice, Catedra Lb. şi Lit. – Chişinău : Universitatea Academiei de Ştiinţe a Moldovei, 2014
(Tipogr. "Biotehdesign"). – 115 p. Bibliogr.: p. 105. – 50 ex.

ISBN 978-9975-933-50-6.

Responsabilitatea asupra conţinutului revine în exclusivitate autorului

© UnAŞM, 2014
© Spînu S., 2014

CUPRINS

	Preliminarii	**6**
Tema I.	**Noţiuni generale de fonetică. Locul foneticii în sistemul disciplinelor lingvistice şi nelingvistice** 1. Definiţia foneticii 2. Fonologia – ramură distinctă a ştiinţei limbii 3. Relaţiile foneticii cu alte ştiinţe lingvistice şi nelingvistice	**8**
Tema II.	**Elemente de anatomofiziologie a vorbirii. Audiția** 1. Organele fonoarticulatoare 2. Organele audiției	**20**
Tema III.	**Elemente de fonetică acustică** 1. Definiția sunetului 2. Tipuri de sunete 3. Caracteristici fizice ale sunetelor	**26**
Tema IV.	**Aspectul funcțional al sunetelor vorbirii** 1. Sunet, fonem, literă. Noţiuni generale 2. Relaţiile de corespondenţă dintre sunet-fonem, sunet-literă şi fonem-literă	**31**

Tema V. **Structura şi evoluţia sistemului vocalic al limbii române** **36**

1. Definiţia vocalei
2. Evoluţia sistemului vocalic românesc
3. Clasificarea vocalelor

Tema VI. **Sistemul consonantic al limbii române** **43**

1. Definiţia consoanei
2. Din istoricul sistemului consonantic românesc
3. Clasificarea consoanelor

Tema VII. **Unităţi fonetice complexe: diftongii şi triftongii**. **Vocalele în hiat** **53**

1. Definirea şi clasificarea diftongilor
2. Definirea şi clasificarea triftongilor
3. Vocale în hiat

Tema VIII. **Alternanţe fonetice** **62**

1. Noţiunea de alternanţă fonetică
2. Tipuri de alternanţe fonetice

Tema IX. **Silaba** **68**

1. Definiţia silabei
2. Structura silabei
3. Reguli de despărţire a cuvintelor în silabe

Tema X. **Accentul – unitate suprasegmentală a limbii** **75**
1. Definiţia accentului
2. Tipuri de accent
3. Funcţiile accentului

Tema XI. **Intonaţia – element fonetic suprasegmental** **84**
1. Definiţia intonaţiei
2. Tipurile de intonaţie
3. Elemente componente ale intonaţiei

Tema XII. **Probleme de ortografie și ortoepie** **90**
1. Scurtă istorie a scrierii româneşti
2. Norme şi reglementări ale ortografiei româneşti
3. Principiile ortografiei românești

Bibliografie **105**

Anexe **110**

Litere, litere, sunete, sunete,
Locuitori ai cuvântului.
(Nichita Stănescu)

PRELIMINARII

Fonetica, susţine acad. Alexandru Rosetti, este domeniul sunetelor vorbite, al semnelor audibile şi vizibile prin scris ale vorbirii noastre, prin care comunicăm cu anturajul nostru.

Fonetica dintotdeauna a ocupat un loc special în sistemul disciplinelor lingvistice, fapt marcat de filologii români Vladimir Zagaevschi şi Nicolae Corlăteanu, întrucât obiectul de studiu îl constituie sunetul vorbit, acel element al limbii în care se evidenţiază, cu toată claritatea, atât latura fizică şi fiziologică, precum şi cea psihologică şi socială, prezentându-se „ca nişte atomi sonori, absolut necesari la formarea diferitelor unităţi lingvistice (silabe, cuvinte, expresii, propoziţii)", din care cauză „fonetica se găseşte într-o foarte strânsă legătură cu toate celelalte compartimente lingvistice".

În acest context, cursul normativ universitar de Fonetică are menirea de a-i familiariza pe studenţi cu problemele teoretice şi metodologice fundamentale ale disciplinei, cu rezultatele cercetărilor ştiinţifice ale foneticienilor, contribuind la crearea unei viziuni de ansamblu asupra structurii fonetice şi fonologice a limbii române.

Studiind această disciplină, studenţii vor însuși aparatul epistemologic specific domeniului, vor fi capabili să aplice cunoştinţele teoretice la analiza textului literar la nivel fonetic, vor fi apți de a realiza cercetări independente în probleme de fonetică şi fonologie, dialectologie, istoria limbii şi gramatică, conștientizând totodată importanţa teoretico-practică a foneticii la soluționarea problemelor lingvistice.

Prezentul curs de lecții este destinat studenților și masteranzilor de la specialitățile „Limba română/limba engleză", „Limba română/ limba franceză", „Jurnalism", „Ştiinţe ale comunicării", servind drept sursă de completare a cunoştinţelor privind structura fonetică şi fonologică a limbii române.

Tema I. Noţiuni generale de fonetică. Locul foneticii în sistemul disciplinelor lingvistice şi nelingvistice

1. Definiţia foneticii
2. Fonologia – ramură distinctă a ştiinţei limbii
3. Relaţiile foneticii cu alte ştiinţe lingvistice şi nelingvistice

1. Definiţia foneticii

Fonetica (grec. *phonetikos* „referitor la sunet"; cf. fr. *phonétique*) este o ramură a lingvisticii, care studiază producerea, transmiterea şi receptarea sunetelor limbajului articulat, urmărind structura acustică a sunetelor, modul cum acestea iau naştere, se combină sau se modifică.

Preocupări de fonetică au existat încă în antichitate, în Grecia şi India* şi, mai târziu, în Evul Mediu, la arabi; dar nu se poate vorbi de o ştiinţă a foneticii înainte de sec. al XIX-lea, când a fost creată şi ştiinţa lingvisticii.

Un avânt în dezvoltarea foneticii este înregistrat în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, fiind determinat de mai mulţi factori:

- îmbunătăţirea tehnicii de cercetare în domeniul fiziologiei, în special, prin inventarea în 1847 a

* Primele studii de fonetică reprezintă două manuscrise de o vechime de 2 500 de ani din India, unul fiind axat pe ortoepia limbii sanscrite, iar celălalt reprezentând o carte de gramatică a limbii tamile.

chimografului, aparat care oferea posibilitatea studierii modului de acțiune a organelor fonatoare prin înregistrarea mișcărilor acestora în pronunțarea diferitelor sunete;

- dezvoltarea tehnicii de analiză acustică a sunetelor prin teza matematicianului francez Joseph Fourier despre posibilitatea descompunerii unei curbe sinusoidale complexe în curbe sinusoidale simple, astfel putând fi analizate vibrațiile sonore, dar și prin teoria despre rezonanță a lui Herman von Helmholtz, ce pune fundamentul metodei de analiză a sunetelor vocalice;
- tendința de a înlocui metodele subiective cu cele obiective, posibilitate oferită de aparatele inventate în această perioadă [Stan, p. 9].

Actualmente, fonetica include mai multe aspecte de studiere a structurii sonore a limbii, apreciate ca discipline distincte. În șirul acestora se înscriu: fonetica propriu-zisă, fonologia, accentologia, intonologia, ortografia, ortoepia.

Fonetica propriu-zisă sau ***fiziologia sunetelor*** are ca obiect de studiu producerea, transmiterea, receptarea și evoluția elementelor sonore ale limbii.

Fonologia (grec. *phonē* „sunet”; cf. fr. *phonologie*) studiază sunetele-tip (fonemele), stabilind locul pe care îl ocupă în structura limbii, precum și funcția lor lingvistică.

Accentologia determină legitățile privitoare la natura și distribuția accentului în cadrul complexelor sonore ale cuvintelor și formelor gramaticale.

Intonologia (<fr. *intonation*) sau ***sistemul intonațional*** studiază variațiile de înălțime ale vocii în procesul comunicării.

Ortografia (gr., lat. *orthographia*; fr. *orthographie*) stabilește sistemul de norme proprii unei limbi privind scrierea corectă.

Ortoepia (gr., lat. *orthoepia* „limbaj corect"; fr. *orthoépie*) are ca domeniu sistemul de norme referitoare la pronunţarea corectă a sunetelor şi a îmbinărilor sonore ale unei limbi, fiind dependentă de fonetica descriptivă.

Ramurile foneticii, care vizează anumite segmente din lanțul de fenomene fizice și psihice, cum ar fi fonetica prearticulatorie, fonetica acustică, fonetica articulatorie și fonetica neuroperceptivă, corespund celor patru faze ale actului de comunicare: faza prearticulatorie, faza articulatorie (motorie, fiziologică), faza emisiunii sonore (acustică) şi faza neuroperceptivă. În acest context:

- ***fonetica prearticulatorie*** este în corelație cu psihopatologia vorbirii;
- ***fonetica articulatorie*** tratează emisiunea sonoră în mod independent de felul cum această emisiune este produsă sau percepută;

- ***fonetica acustică*** determină proprietăţile fizice ale sunetelor vorbirii, referindu-se la frecvenţa şi amplitudinea lor în timpul transmiterii;
- ***fonetica neuroperceptivă*** este interesată de mecanismul audiţiei şi percepţiei sunetelor articulate.

Structura sonoră a limbii este deosebit de complicată și poate fi studiată sub diferite aspecte, în mare măsură interferente:

- ***fonetica specială*** cercetează sunetele unei limbi concrete (cum ar fi româna, engleza etc.); ***fonetica generală*** studiază sunetele vorbirii, indiferent de limba în care se folosesc;
- ***fonetica descriptivă*** (***sincronică*** sau ***statică***) constată, transcrie, descrie şi clasifică sunetele unei limbi concrete pentru o anumită perioadă;
- ***fonetica instrumentală (experimentală)***, întemeiată în a doua jumătate a sec. al XIX-lea de către abatele P. J. Rousselot, analizează sunetele limbii cu ajutorul unor aparate speciale şi al unor mijloace tehnice, fiind aplicate un şir de metode, cum ar fi metoda palatografierii, metoda chimografică, metoda oscilografică, metoda spectografică, metodele roentgenografică și cinematoroentgenografică ș.a.;
- ***fonetica istorică*** (***diacronică*** sau ***evolutivă***) descrie structura sonoră a limbii de-a lungul existenței sale, stabilind unele tendințe sau legități, datorită cărora se

produc modificări fonetice în cursul dezvoltării istorice a limbii respective;

- ***fonetica contrastivă*** urmărește fixarea opozițiilor fonematice, reliefarea alofonelor și a contextelor de manifestare a acestora, stabilirea distribuției fiecărui fonem și determinarea frecvenței fiecărei opoziții fonematice.

2. Fonologia – ramură distinctă a științei limbii

Fonetica și fonologia sunt două discipline conexe. Distincția dintre termenii fonetică (entitate fiziologică şi acustică) și fonologie (entitate funcţională) trebuie căutată, ca și în cazul delimitării fonemului de sunet, în sec. al XIX-lea.

Un premergător al fonologiei a fost lingvistul Baudouin de Courtenay, care a atras atenţia asupra faptului că sunetele vorbirii trebuie să-i preocupe pe lingviști nu prin realitatea fizică, ci prin amprenta lor psihică. Această delimitare, subliniază Ioan T. Stan, a fost înțeleasă de Baudouin de Courtenay pe baza deosebirii noțiunilor de „vorbire” și „limbă” [Stan, p. 5].

Interpretarea psihologizantă a datelor foneticii, după cum subliniază lingvistul român Emil Ionescu, s-a bucurat de o audienţă destul de mare la graniţa dintre secolele al XIX-lea – al XX-lea [Ionescu, p. 115]. Mikołaj Habdank Kruszewski, elev al lui Baudouin de Courtenay, a preluat tezele maestrului său şi a introdus conceptul de fonem, definindu-l drept „amprentă

mentală", iar sunetul reprezentând „o entitate acustică (fizică)". O opinie similară privind existenţa în limbă a unor tipare fonetice, care reprezintă analogul amprentelor mentale ale sunetelor, a fost notată în studiile lui Edward Sapir, lingvist şi antropolog american.

Este însemnat şi aportul lui Ferdinand de Saussure la prefigurarea deosebirii dintre fonetică şi fonologie, dintre sunet şi fonem. Ceea ce aduce nou lingvistul, este o perspectivă funcţională asupra entităţilor fonetice. Identitatea şi nonidentitatea acestora, atenționează Emil Ionescu, e judecată din punctul de vedere al funcţiilor distinctive în vorbire [Ionescu, p. 116].

Delimitarea strictă a foneticii şi fonologiei a avut loc la primul Congres internațional de la Haga (1928), unde lingviștii R. Jakobson, S. Karcevskij și N. S. Trubetzkoy, reuniți în Cercul de la Praga, au expus principiile noii discipline. În acest context, N. S. Trubetzkoy declara că fonetica și fonologia trebuie nu doar deosebite, dar şi opuse, din motiv că punctul de vedere funcțional, caracteristic pentru fonologie, se află în contradicție cu punctul de vedere al foneticii, care trebuie să elimine orice relație cu sensul enunțului.

Ideii acceptării foneticii și fonologiei ca științe diferite și opuse s-a împotrivit Lev Shcherba, susținând că fonetica și fonologia nu sunt discipline diferite, ci doar două aspecte ale cercetării.

Lingviștii români niciodată nu au separat fonetica de fonologie, întrucât, susține Al. Rosetti, ea trebuie studiată atât

din punct de vedere material, cât şi funcţional. Distincţia dintre termenii de fonetică şi fonologie se realizează prin funcţiile distinctivă şi constitutivă ale fonemului, spre deosebire de sunet.

Prin urmare, fonetica şi fonologia nu pot fi opuse una alteia, deoarece ambele au acelaşi obiect de studiu, sunetele unei limbi, partea sonoră a limbii, având funcţia de comunicare. Totodată, susţine Ioan T. Stan, fonetica şi fonologia nu pot fi confundate, ultima reprezentând o treaptă superioară a foneticii prin studierea sunetelor nu ca simple elemente ale universului sonor, ci ca elemente aparţinătoare unei structuri specifice, care este limba, cel mai important mijloc de comunicare [Stan, p. 7].

3. Relaţiile foneticii cu ştiinţe lingvistice şi nelingvistice

Fonetică şi *Lexicologie*

Lexicologia (cf. gr. *lexis* „cuvânt" şi *logos* „ştiinţă", fr. *lexicologie*) are ca obiect de cercetare cuvântul ca unitate fundamentală a limbii, respectiv fonetica cercetează cuvântul din punctul de vedere al sunetelor constituente. Legătura dintre fonetică şi lexicologie se realizează prin faptul că unităţile fonetice (fonemele, accentul) au capacitatea de a schimba sensul cuvântului, adică îndeplinesc în limbă o funcţie distinctivă semantică şi anume: prin însăşi componenţa diferită a fonemelor în cuvânt (*lac – pod*, *dovleac – frunză*), prin înlocuirea unui fonem din cadrul cuvântului prin alt fonem (*doamnă – toamnă*, *rimă – râmă*), prin prezenţa într-un cuvânt şi absenţa în alt

cuvânt a unui fonem (*turmă – urmă*, *clamă – lamă*), prin inversarea fonemelor (*parc – crap*, *arc – rac – car*, *urdă – rudă*), prin accent (*compánie – companíe*, *pára – pará*) [Zagaevschi, p. 43] .

Fonetică* şi *Morfologie

Morfologia (v. gr. *morphé* „formă" și *logos* „știință", fr. *morphologie*) studiază părţile de vorbire, stabilind structura cuvintelor şi regulile de modificare a cuvintelor în cadrul propoziţiei şi frazei. Referindu-se la relațiile de interdependență ce se stabilesc în procesul comunicării verbale între fonetică şi morfologie, Vl. Zagaevschi menționează că unităţile fonetice îndeplinesc şi o funcţie distinctivă lexico-gramaticală atunci când, prin schimbarea fonemului sau a locului accentului pe altă silabă, se schimbă nu numai sensul (noţiunea) cuvântului, ci şi categoria gramaticală, adică partea de vorbire (*prună – brună*, *soră – sură*, *luncă – lungă*; prin accent: *vesélă – véselă*, *dudúie – dúduie*, *ácele – acéle*); de asemenea, ele pot realiza o funcţie morfologică în cazul când accentul sau fonemul, fie în calitatea sa de flexie internă (alternanţa), fie în cea de flexie externă (desinenţa) schimbă nu cuvântul, ci doar forma lui morfologică (ex., resp.: *el merge – el să meargă*, *el şede – el să şadă*; *casă – case*, *negru – negri*) [Zagaevschi, p. 43] .

Fonetică şi *Sintaxă*

Sintaxa (v. gr. *sýntaxis*, d. *sýn* „la un loc" şi *táxis*, „aşezare", lat. *syntaxis*, fr. *syntaxe*) studiază părţile de propoziţie, examinând modalitatea de îmbinare a cuvintelor în propoziţii şi a propoziţiilor în fraze. Legătura dintre fonetică şi sintaxă se realizează prin accentul logic sau accentul frazei: ***Astăzi*** *vom pleca la teatru* (nu mâine, precum ne înţelesesem anterior) – *Astăzi vom pleca la* ***teatru*** (nu la cinema), dar şi prin intonaţie: *Vine trenul* (.), *Vine trenul* (?), *Vine trenul* (!) [Zagaevschi, p. 43].

Fonetică şi *Poetică*

În poetică sau teoria versificaţiei, menţionează Vl. Zagaevschi, fonetica contribuie la crearea unor rime perfecte prin potrivirea aceloraşi sunete la sfârşitul a două versuri (*ca niciodată – o prea frumoasă fată*) şi la respectarea ritmului, a aceluiaşi picior de ritm printr-o succesiune armonioasă a silabelor accentuate şi neaccentuate (*Bate vântul frunza-n dungă*/ *Cântăreţii mi-i alungă,* M. Eminescu), la care se mai adaugă anumite repetări ale aceloraşi vocale sau silabe (*Căci unde-ajunge nu-i hotar*, M. Eminescu) ori consoane (*Prin vârfuri vântul viu vuia*, G. Coşbuc), numite, respectiv, asonanţe şi aliteraţii, ambele fenomene cu efecte eufonice, imitative (onomatopeice) şi expresive [Zagaevschi, p. 43].

Fonetică şi *Psihologie*

Psihologia (gr. *psyche* „suflet”, *logos* „știință”, fr. *psychologie*) studiază totalitatea proceselor psihice, care condiţionează o activitate. Psihologii se interesează de fonetică întrucât motorul de realizare a sunetelor se află în creierul uman, iar tulburările şi afecţiunile vocii, ce pornesc din creier, sunt transmise prin sistemul nervos. Disciplina medicală specială, care studiază tulburările şi afecţiunile vocii, este foniatria.

Fonetică şi *Fizică*

Fizica (v. gr. *physikós*, d. *phýsis* „natură”, lat. *physicus*, fr. *physique*) este ştiinţa care studiază proprietăţile şi structura materiei, formele de mişcare ale acesteia, precum şi transformările lor reciproce. Sunetele vorbite aparţin lumii fizice, prezentându-se ca o vibraţie a unui mediu elastic. Proprietăţile sunetelor vorbite sunt studiate şi de fizicieni. Electroacustica (ramură a acusticii, care studiază transformarea oscilațiilor acustice în oscilații electromagnetice și invers, precum și metodele de măsurare corespunzătoare și aplicațiile tehnice ale acestei transformări) a contribuit la dezvoltarea telefoniei, radioului şi a înscrierii pe plăci şi pelicule a sunetelor vorbite.

Aplicaţii

1. Definiţi termenul fonetică.
2. Numiți obiectul de studiu al foneticii.
3. Definiți sunetul ca fenomen acustic, iar fonemul ca unitate funcțională a limbii. Precizați diferența dintre sunet și fonem.
4. Justificați funcția distinctivă a fonemelor din șirul de cuvinte: *sol – soi*, *somn – domn, (eu) torn – corn, seară – seacă – seamă, brună – prună, vină – fină, dor – dur.*
5. Definiţi aspectele foneticii și propuneți câte o aplicaţie pentru acestea.
6. Realizaţi un referat cu titlul „Legătura foneticii cu ştiinţele lingvistice și nelingvistice”, respectând exigențele înaintate față de acest gen de lucrări.

Bibliografie selectivă

1. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
2. Corniță G. Fonetica integrată. Baia Mare: Umbria, 2001.
3. Coseriu E. Introducere în lingvistică. Cluj: Editura Echinox, 1995.
4. Goga M. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.
5. Ionescu E. Manual de lingvistică generală. Ediţia a IV-a. Bucureşti: Editura ALL, 2011.

6. Iordachescu C. Fonetică şi Vocabular. Bucureşti: Editura Carminis, 2005.
7. Rosetti Al. Introducere în fonetică. Bucureşti: Editura ştiinţifică, 1967.
8. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
9. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.
10. Zagaevschi Vl. Fonetica pentru lingvişti şi lingviştii despre fonetică. În: Limba română, nr. 4, anul XV, 2005.

Tema II. Elemente de anatomofiziologie a vorbirii. Audiția

1. Organele fonoarticulatoare
2. Organele audiției

1. Organele fonoarticulatoare

Organele implicate în producerea şi modelarea vocii, respectiv în fonaţiune şi articulare, constituie împreună aparatul fonoarticulator. Părțile constitutive ale acestuia sunt:

- aparatul respirator;
- laringele şi coardele vocale;
- cavităţile bucală şi nazală.

Aparatul respirator

Aparatul respirator este constituit din *diafragmă* (organ muscular-tendinos, care separă toracele de abdomen și participă la respirație), *cutia toracică cu coastele și mușchii intercostali*, inspiratori și expiratori, care, ca și diafragma, participă activ la procesul respirației, *plămâni* (fiecare dintre cele două organe principale, cu aspect spongios, înconjurate de pleură, situate simetric în cavitatea toracică, cu ajutorul cărora se face respirația la om și la vertebratele superioare) și *trahee* (un tub cartilaginos de legatură dintre plamâni și laringe).

Prima fază a respirației este inspirația, când volumul toracelui se mărește, presiunea aerului din plămâni devine mai

mică decât presiunea aerului exterior, acesta intră prin gură, nas, laringe, apoi în plămâni pentru a egaliza presiunea. La expirație, capacitatea toracelui se micșorează, presiunea aerului din plămâni crește, iar aerul trebuie să iasă până când se egalează iarăși presiunea [Stan, p. 26]. Din plămâni, spre exterior, aerul trece prin trahee, laringe, cavitatea nazală.

Laringele şi coardele vocale

Laringele, canal membranos, situat la capătul superior al traheei, prin care plămânii comunică cu cavitatea bucală şi nazală, e compus din mai multe cartilaje, reunite prin mușchi: cartilajul cricoid, cartilajul tiroid, cartilajele aritenoide și cartilajele corniculate. Între cartilajul tiroid și cartilajele aritenoide sunt fixate *coardele vocale* (două coarde superioare și două coarde inferioare), separate prin ventriculele lui Morgagni.

În momentul expirării aerului, coardele vocale sunt puse în mişcare, dând naştere vocii sau tonului muzical. Ulterior, aerul fonator, ieșit din laringe, ajunge în faringe. Acesta formează o cavitate, un rezonator, de unde aerul expirat este dirijat fie spre cavitatea bucală (pentru producerea sunetelor orale), fie în același timp spre cavităţile bucală și nazală (pentru producerea sunetelor nazale).

Cavităţile bucală şi nazală

Cavităţile bucală şi nazală contribuie la diferenţierea sunetelor, atribuindu-le un colorit specific: oral sau nazal.

Organele articulatorii, cuprinse în cavitatea bucală, pot fi divizate în fixe sau pasive (dinţii incisivi superiori, alveolele acestora, palatul tare sau bolta palatului) şi mobile sau active (buzele, maxilarul inferior, vălul palatului, uvula, muşchiul lingual).

Buzele contribuie la producerea sunetelor, fie prin închiderea completă şi deschiderea bruscă, fie prin lipirea buzei inferioare de incisivii superiori (la consoane), fie prin rotunjire (la vocale).

Maxilarul inferior participă la articularea sunetelor prin modificarea unghiului de deschidere a tubului fonator, care poartă denumirea de apertură.

Vălul palatului are două zone pre- şi postvelare, realizând, cu ajutorul uvulei, dirijarea fluxului fonic.

Datorită celor 18 muşchi ai săi, *limba* (în care se disting trei zone: predorsală, mediodorsală şi postdorsală) este cel mai activ organ în cavitatea bucală, deţinând roluri importante în producerea sunetelor; de aceea întregul proces al comunicării în aproape toate limbile poartă denumirea de *limbă* (*язык*, *langue* etc.).

Cavitatea nazală reprezintă un rezonator şi un amplificator, care nu suferă nici o modificare la trecerea fluxului fonic.

2. Organele audiției

Audiția este un proces complex, prin care sunetele receptate sunt supuse unei analize, care cuprinde transformarea acestora în mesaj nervos în urma angajării circuitelor neurologice în foarte complexe procese: identificarea mesajului acustic în urma prelucrărilor neurologice și recunoașterea mesajului acustic ca aparținând unui model existent, ceea ce permite decodarea mesajului.

Organ al audiției sunetelor este urechea, constituită din trei părți principale:

- urechea externă sau pavilionul cu conductul acustic extern;
- urechea medie cu timpanul;
- urechea internă, care include organul lui Corti.

Urechea externă îndeplinește funcția de culegere a vibrațiilor aerului din mediul înconjurător.

Urechea medie, împreună cu timpanul, adaptează și transmite vibrațiile sonore către urechea internă. Timpanul reprezintă o membrană elastică și subțire, care închide conductul auditiv extern. În partea din spate a timpanului se află cavitatea timpanului cu cele trei etaje suprapuse: recesul epitimpanul, recesul hipotimpanul și atrium. Cavitatea timpanului este plină cu aer și comunică cu faringele prin trompa lui Eustache. În partea cea mai depărtată a cavității timpanului se află o fereastră ovală, care primește vibrațiile sonore ale timpanului de la ciocan, nicovală și scăriță.

Urechea internă, împreună cu organul lui Corti, satisface atât funcția de recepție și percepere a undelor sonore, cât și realizarea echilibrului static și dinamic al organismului uman. În procesul audiției, sunetele sunt captate de pavilionul urechii sub formă de unde sonore. Din conductul auditiv extern semnalele pătrund în interior, până la timpan. Ulterior, acestea se transmit de către ciocan, nicovală și scăriță, iar apoi, prin fereastra ovală, ajung în canalele semicirculare, de unde pătrund mai departe în labirintul urechii. De aici trec pragul urechii și ajung în aparatul vestibular, prin canalele semicirculare interne. În continuare, semnalele sunt preluate de către un receptor, alcătuit din grupuri de celule nervoase, care le transmit melcului, ce se află lângă organul lui Corti. Trecând prin cele peste 20 000 celule auditive, notează Ioan Teodor Stan, semnalele ajung în creier, unde sunt prelucrate și transmise ulterior diferitelor părți ale corpului omenesc [Stan, p. 41].

Aplicaţii

1. Numiţi părţile constitutive ale aparatul fonoarticulator.
2. Descrieți poziția organelor fonatoare la rostirea vocalelor și a consoanelor.
3. Prin ce se deosebesc vocalele de consoane din punct de vedere fiziologic?
4. Identificaţi funcţiile urechii externe, medii şi interne.
5. Descrieți procesul audiției, utilizând cunoștințele obținute privind structura urechii.

6. Realizați un referat cu titlul „Fonaţiunea şi aparatul fonator”, respectând exigențele înaintate față de acest gen de lucrări.

Bibliografie selectivă

1. Avram A. Studii de fonologie romanică. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2000.
2. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
3. Corniţă G. Fonetica integrată. Baia Mare: Editura Umbria, 2001.
4. Goga M. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.
5. Gogin G. Fonetica limbii române literare contemporane. Diftongii ascendenţi. Studiu de fonetică experimentală. Chişinău, 2006.
6. Ilincan V. Limba română contemporană. Fonetică. Fonologie. Ortografie. Bucureşti, 2010.
7. Ionescu E. Manual de lingvistică generală. Ediţia a IV-a. Bucureşti: Editura ALL, 2011.
8. Iordăchescu C. Limba română: Fonetică. Vocabular. Pitești: Editura Carminis, 1997.
9. Necula G. Limba română contemporană. Fonetică şi fonologie. Galaţi, 2010.
10. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
11. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.

Tema III. Elemente de fonetică acustică

1. Definiția sunetului
2. Tipuri de sunete
3. Caracteristici fizice ale sunetelor

1. Definiția sunetului

Sunetele, care alcătuiesc universul nostru sonor, au o gamă foarte variată: vocea omenească, acordurile unui pian, șuieratul vântului. Deși sunt diverse, susține Ioan Teodor Stan, ele au totuși anumite trăsături comune. Una dintre ele este modul de producere a acestora: sunetele constituie rezultatul vibrațiilor unui mediu elastic.

Urechea umană poate percepe sunete variind ca frecvențe între 16 și 20 000 Hz. Limitele audibilității, de regulă, sunt dependente de vârsta omului.

Vibraţiile mecanice cu frecvenţe mai mari de 20 000 Hz sunt numite ***ultrasunete***. Unele animale, cum ar fi câinii, pisicile, delfinii şi şoarecii pot auzi ultrasunetele. Și orientarea liliecilor se bazează pe faptul că aceștia emit semnale ultrasonore scurte, de frecvențe între 30 – 60 kHz.

Vibrațiile sonore, cu o frecvență mai mică de 16 Hz, se numesc ***infrasunete***. Prima observare a infrasunetelor, produse în mod natural, a fost după erupția vulcanului Krakatoa, în 1883, când valuri acustice consecutive au înconjurat Pământul de aproape șapte ori.

2. Tipuri de sunete

Sunetele sunt unități fonice, produse şi receptate în procesul de comunicare. Ele reprezintă ***tonuri muzicale*** (fundamentale) ale vocii, ***unde armonice*** sau obertonuri (tonuri parțiale, secundare) și ***zgomote***. De caracterul mișcării vibratorii depinde prezența unui sau altui tip de sunet.

Tonul fundamental al vocii și undele armonice (obertonurile) sunt produse de vibrațiile coardelor vocale în laringe și în cavitățile supraglotice, ultimele prezentându-se ca niște rezonatoare. Tonurile muzicale sunt caracteristice nu doar vocalelor, care conţin numai tonuri, dar şi unor categorii de consoane (sonante, sonore), la rostirea cărora tonurile muzicale se împletesc cu zgomotele.

Zgomotele, ca sunete, apar în urma vibraţiilor neritmice, cu frecvenţă neuniformă, nereglementată (vezi Anexa 6). Ele sunt prezente la pronunţarea tuturor consoanelor şi determină specificul fiecărui sunet în dependență de modul şi locul de articulaţie.

3. Caracteristici fizice ale sunetelor

Sunetele pot fi descrise prin înălțime, intensitate, timbru și durată, care corespund celor trei caracteristici fizice: frecvență, amplitudine și formație armonică.

Înălţimea sunetului este determinată de frecvența vibrațiilor undei sonore (fiind în raport de directă

proporționalitate cu aceasta), care, la rândul ei, depinde de gradul de contracție a coardelor vocale, de grosimea și elasticitatea acestora și de volumul rezonatorului care amplifică sunetele. Dacă numărul de vibrații pe secundă este mai mare, sunetele devin mai acute, dacă frecvenţa este mică, sunetele vor fi grave. Diferența de înălțime a sunetelor este folosită în crearea diverselor tipuri de intonație.

Intensitatea este o proprietate obiectivă a sunetului, fiind determinată de amplitudinea vibraţiilor, adică de puterea (forţa) curentului de aer fonator, expirat din plămâni, cu care este pronunţat sunetul respectiv. Cu cât amplitudinea este mai mare, cu atât sunetul este pronunţat mai intens (puternic/ tare/ forte); cu cât amplitudinea este mai redusă, cu atât sunetul este articulat mai slab.

Intensitatea sunetelor nu se măsoară în sens absolut, ci numai în raport cu cea a celorlalte sunete. Ceea ce se măsoară este, prin urmare, o intensitate relativă. Diferența minimă de intensitate perceptibilă pentru auzul uman constituie unitatea de intensitate și se numește *bel*, în practică totuși nu se folosește această unitate, ci *decibelul* (dB), cea de-a zecea parte dintr-un bel [Coseriu, p. 105].

Intensitatea sunetului nu trebuie confundată cu *tăria* sunetului, care este o proprietate subiectivă, adică intensitatea sunetului este percepută de către om cu ajutorul aparatului auditiv, cu ajutorul urechii. Unitatea de măsură a tăriei sunetului este *fonul* [v. mai mult în Corlăteanu, p. 43].

Durata sunetului reprezintă intervalul de timp în care acesta este pronunțat, fiind măsurată în miimi de secundă (milisecunde - ms). Durata poate fi determinată de ritmul vorbirii: cu cât tempoul vorbirii este mai accelerat, cu atât durata fiecărui sunet este mai scăzută și invers. Durata depinde și de lungimea cuvântului: în cuvintele lungi durata fiecărui sunet este mai scurtă, iar în cuvintele scurte durata sunetelor este mai lungă [v. mai mult în Corlăteanu, p. 44].

Timbrul unui sunet constituie o calitate de sinteză, individualizatoare în raport cu vorbitorul, fiind rezultatul îmbinării dintre unda sonoră fundamentală și undele sonore armonice. Timbrul este supranumit culoarea sunetului, fiind bazat pe toate particularitățile acustice ale unui sunet, prin care acesta se individualizează.

Conceptele de intensitate, înălțime și durată sunt apreciate în fonetica limbilor drept concepte relative, cu alte cuvinte, nu există sunete ale limbajului care să fie de la sine și în sens absolut intense, înalte sau lungi, ele sunt astfel numai în comparație cu alte sunete, atone, grave sau scurte ale aceluiași fel de a vorbi sau ale aceluiași act lingvistic. Cele trei calități enumerate, conclude E. Coseriu, pot avea într-o limbă valoare fonologică (distinctivă) sau numai valoare stilistică [Coseriu, p. 105].

Aplicaţii

1. Definiți sunetul ca fenomen acustic.

2. Descrieți succint tipurile sunetelor din sfera vorbirii umane.
3. Enumeraţi proprietăţile fizice ale sunetului articulat.
4. Identificaţi deosebirile dintre intensitatea şi tăria sunetelor.
5. Din ce motive timbrul este supranumit *culoarea sunetului*?
6. Realizați un referat cu titlul „Aplicații ale infrasunetelor și ultrasunetelor în medicină, industrie și tehnica militară”, respectând exigențele înaintate față de acest gen de lucrări.

Bibliografie selectivă

1. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
2. Corniţă G. Fonetica integrată. Baia Mare: Umbria, 2001.
3. Coseriu E. Introducere în lingvistică. Traducere de Elena Ardeleanu şi Eugenia Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcilă. Cluj: Editura Echinox, 1995.
4. Goga M. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.
5. Puşcariu S. Limba română. Vol. II. Rostirea. Bucureşti: EA, 1994.
6. Rosetti Al. Introducere în fonetică. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1967.
7. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
8. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.
9. Toma I. Limba română. Compendiu de teorie și aplicații practice. București: Niculescu, 1994.

Tema IV. Aspectul funcţional al sunetelor vorbirii

1. Sunet, fonem, literă. Noţiuni generale
2. Relaţiile de corespondenţă dintre sunet-fonem, sunet-literă şi fonem-literă

1. Sunet, fonem, literă. Noţiuni generale

Limba ca mijloc de comunicare între membrii unui grup social se realizează prin vorbirea indivizilor. Vorbirea are ca prim atribut sonoritatea. Mesajul transmis prin viu grai se prezintă ca un flux sonor, ce poate fi receptat datorită faptului că este audibil. Oamenii îşi exprimă gândurile, sentimentele, manifestările de voinţă prin propoziţii, propoziţiile sunt formate din cuvinte, cuvintele, la rândul său, sunt alcătuite din sunete vorbite, definite de V. Şerban, drept semne audibile şi vizibile prin scris ale vorbirii omului [Şerban, p. 13].

Sunetele vorbirii, susţine Vl. Zagaevschi, se prezintă, pe de o parte, ca nişte elemente de ordin material (fizic), întrucât iau naştere datorită activităţii diferitelor organe ale aparatului vorbirii şi, ca orice alt sunet din natură, se caracterizează prin anumite însuşiri acustice. Pe de altă parte, sunetele vorbirii pot fi privite şi ca elemente de ordin lingvistic, deoarece latura sonoră a limbii serveşte în calitate de material de construcţie pentru limbă, alcătuind cuvinte şi forme gramaticale. Sunetele sunt realităţi fiziologice, acustice şi psihice, remarcă Ioan T. Stan, în care se implică fapte de conştiinţă, organe ale corpului omenesc,

vibrația aerului printr-o coborâre activă între organele de producere, receptare și centrii motori ai vorbirii de pe scoarța cerebrală.

Fonemul este unitate sonoră, indivizibilă, care, în plan linear, nu poate fi despărțit în unități mai mici și care servește pentru a diferenția cuvintele și logoformele (de exemplu: *m<u>a</u>re/ m<u>e</u>re*, *<u>b</u>ere/ <u>p</u>ere* etc.).

Litera (din lat. *littera*) este semnul grafic prin care este reprezentat în scris un sunet-tip.

2. Relaţiile de corespondenţă dintre sunet-fonem, sunet-literă şi fonem-literă

Vorbind despre corelația dintre sunete și foneme, consemnăm că primele sunt elemente concrete, particulare și individuale, fiind cu mult mai numeroase decât fonemele. Numărul nelimitat de sunete este determinat de capacitatea aparatului de vorbire de a produce sunete de intensitate, durată, înălţime şi timbru dintre cele mai diferite.

Totodată, remarcă Vl. Zagaevschi, din punct de vedere funcțional, în fiecare limbă luată în parte sunetele sunt puține, ele pot fi numărate, acest inventar limitat de sunete fiind redat prin literele alfabetului. În acest context, paradoxul aparent creat de sintagmele „număr infinit de sunete”/ „număr finit de sunete” a fost depășit prin introducerea noțiunii de fonem, definit drept unitate sonoră minimă a limbii, care are valoare de diferențiere. Prin urmare, fonemul nu este identic cu sunetul, și nici exterior

lui, ci necesar prezent în sunet, fiindu-i inerent şi suprapus, „este invariantul în variaţii”. Fonemul există în şi prin sunetele concrete, remarcă Al. Rosetti (vezi Anexa 8). De exemplu, atunci când numim sunetul *e* din cuvântul *eră*, semnalează Vl. Zagaevschi, în conştiinţa noastră apare o imagine a unui fonem vocalic, pe care nu-l vom confunda cu *a* din *ară*. În acelaşi timp, fonemul vocală *e* din acelaşi cuvânt (*eră*) va înregistra nuanţe diferite în rostirile repetate ale unui sau a mai multor vorbitori.

Referindu-ne la corelaţia dintre sunet şi literă, notăm că litera este un semn grafic, ce poate fi vizualizat, iar sunetul este un fenomen acustic, ce poate fi audiat. Între litere şi sunete nu este o corespondenţă perfectă, ele nu pot fi identificate. Cei ce au inventat alfabete, au intuit fonemele, notând prin litere sunete relevante ale limbii respective, sunetele-tip.

În limbajul scris, fonemele sunt redate prin semne sau simboluri numite litere. Totalitatea literelor, aranjate într-o ordine anumită, explicabilă prin tradiţia ordinii alfabetice din latină, care, la rându-i, a preluat ordinea din greacă, modificând-o parţial, formează alfabetul (nume provenit de la primele litere ale alfabetului grecesc: α „alfa” şi β „beta”).

Alfabetul limbii române conţine 31 de litere perechi (majusculă − minusculă): *a, ă, â, b, c, d, e, f, g, h, i, î, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ş, t, ţ, u, v, w, x, y, z*. El se bazează pe alfabetul latin, la care s-au adăugat alte cinci litere: *ă, â, î, ş, ţ*. Semnele, simbolurile sau literele din care se constituie un alfabet sunt cunoscute şi sub numele de grafeme. Grafemul poate fi simplu

(când coincide cu litera, fără sau cu semne diacritice) şi complex (când coincide cu secvenţa de litere). Varietăţile şi variantele fonemului sunt numite alofone, iar cele ale grafemului - alografe.

În limba română, literele corespund, în linii generale, fonemelor. Conform principiilor de bază ale grafiei, fiecare fonem trebuie să aibă un semn grafic corespunzător şi fiecare semn grafic trebuie să reprezinte un singur fonem.

Aplicaţii

1. Definiți noțiunile de sunet, fonem, literă.
2. Transcrieți cuvintele de mai jos, precizând numărul sunetelor și literelor:

   ceaţă, cer, ciorbă, chiabur, chip, cherchelit, gheară, ciorchini, cerinţă, exagerat, dezamăgit, alee, dădeai, gherghef, ghindă, grea, ieri, iau.
3. Citiți corect cuvintele ce urmează:

   New-York, Quebec, Washington, Shakespeare, Camus, Monet, whisky, boutique, cocktail, web, ketchup, karate, skateboard.

   Prezentați situația literelor *q*, *y* și *w* în ortografia românească.
4. Înlocuiți unele litere (foneme) din cuvintele ce urmează cu alte litere (foneme), astfel ca unitățile lexicale obținute să posede noi valori semantice:

   masă, dar, domn, palat, sită, alin, cap, casă, gară, plan,

fermă, sută.

5. Realizați un referat cu titlul „Coraportul dintre sunet şi fonem, sunet şi literă, fonem şi literă în limba română”, respectând exigențele înaintate față de acest gen de lucrări.

Bibliografie selectivă

1. Avram A. Metafonia şi fenomenele conexe în limba română. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2005.
2. Avram A. Studii de fonologie romanică. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2000.
3. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
4. Corniţă G. Fonetica integrată. Baia Mare: Umbria, 2001.
5. Evdoşenco A. Fonemul. În: Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară, 1991, nr. 1, p. 12 − 18.
6. Goga M. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.
7. Iordăchescu C. Limba română: Fonetică şi Vocabular. Pitești: Editura Carminis, 2005.
8. Rosetti Al. Introducere în fonetică. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1967.
9. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
10. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.

Tema V. Structura şi evoluţia sistemului vocalic al limbii române

1. Definiţia vocalei
2. Evoluţia sistemului vocalic românesc
3. Clasificarea vocalelor

1. Definiţia vocalei

Sunetele produse în exclusivitate de coardele vocale, în a căror articulare restul aparatului fonator intervine numai ca o cutie de rezonanţă şi factor modulator, se numesc ***vocale***. Altfel spus, conclude E. Coseriu, din punct de vedere fiziologic, se numesc vocale sunetele în articularea cărora nu există închidere, nici absolută, nici relativă a aparatului fonator.

Vocalele limbii române (*a, ă, î (â), e, i, o, u*) sunt unităţi segmentale orale, sonore şi continue, formând nucleul silabei şi primind accent.

2. Evoluţia sistemului vocalic românesc

Sistemul vocalic al limbii române a evoluat din latină. Analizând sistemul fonologic al vocalelor din latina clasică, Florica Dumitrescu consemnează că acesta era bazat pe cantitate, fiind alcătuit din vocalele *a, e, i, o, u*. Cum pentru fiecare vocală exista o corelaţie de cantitate (vocală scurtă/ vocală lungă), sistemul vocalic conţinea, de fapt, zece foneme: *ā/ă, ē/ĕ, ī/ĭ, ō/ŏ, ū/ŭ.* Vocalele puteau fi diferenţiate după locul

de articulație și gradul de deschidere. Din seria vocalelor neutre făceau parte *ă/ ā,* în seria celor anterioare erau incluse vocalele medii *ĕ/ ē* și cele închise *ĭ/ ī*, în seria posterioarelor erau două vocale medii *ŏ/ ō* și două vocale închise *ŭ/ ū*.

În latina târzie opoziția de cantitate este înlocuită cu opoziția de timbru, care devine trăsătură distinctivă. Vocalele lungi, pronunțate mai închis, devin vocale închise, iar cele scurte, pronunțate mai deschis, devin vocale deschise. Respectiv, sistemul vocalic al latinei târzii este mult mai sărac, limitându-se la șapte sau cinci vocale (după regiune) și la un singur diftong (*au*), care nu avea însă o poziție stabilă în sistem [Istoria limbii române, I, p. 19].

Ulterior, sistemul vocalic al românei comune a fost constituit din șase foneme vocalice, care puteau fi clasificate după *localizare* în anterioare (*i, e*), centrale (*ə*), posterioare (*o, u*) și după *gradul de deschidere* în deschise (*a*), medii (*e, o*), închise (*i*, *u*) [Vasiliu, p. 43].

Apariția lui *ă* și *î* (vocale specifice limbii române, în raport cu latina și celelalte limbi romanice) este probabil ulterioară românei comune, opinie enunțată în lucrarea „Istoria limbii române” [Istoria limbii române, II, p. 192 – 194]. Titu Maiorescu, referindu-se la acest subiect, considera că *ă* și *î* (*â*) sunt variante ale aceluiași fonem, dar nu foneme distincte. Astfel variantele *părău* și *pârâu*, *pănă* și *până*, *mănăstire* și *mânăstire* etc. vorbesc de la sine.

3. Clasificarea vocalelor

Sistemul vocalic al limbii române, constituit din șapte vocale, se clasifică conform următoarelor criterii:

- poziţia limbii;
- rotunjirea/ nerotunjirea buzelor;
- gradul de apertură sau unghiul gurii.

Criteriul I. Poziţia limbii

Prin poziţia limbii subînţelegem mişcarea limbii în plan orizontal (înainte, spre partea anterioară a cavităţii bucale, sau înapoi, spre partea ei posterioară). După acest criteriu distingem vocale anterioare sau prepalatale, centrale sau mediale şi posterioare, postpalatale sau velare.

A este o vocală medială sau centrală.

La pronunțarea vocalelor anterioare sau prepalatale (*e*, *i*), limba este îndreptată spre partea anterioară a cavității gurii.

La realizarea vocalelor posterioare, postpalatale sau velare (*o, u*), partea posterioară sau rădăcina limbii se îndreaptă spre partea posterioară a cavității gurii, spre velum, pe când la rostirea vocalelor posterioare *ă* și *î*, limba ocupă o poziție ceva mai anterioară față de palat, fiind o poziție oarecum intermediară, cuprinsă între zona medială, unde se articulează vocalele mediale propriu-zise și zona posterioară extremă, unde se articulează cele mai posterioare vocale – *o*, *u*.

Criteriul II. Rotunjirea/ nerotunjirea buzelor

În funcție de rotunjirea/ nerotunjirea buzelor distingem vocale labiale (*o*, *u*) și vocale nelabiale (*e, i, a, ă, î*). La rostirea labialelor buzele se rotunjesc și se apropie una de alta, îndreptându-se înainte, formând așa-numitul rezonator labial. Când sunt rostite vocalele nelabiale, buzele nu se rotunjesc și nu sunt îndreptate spre exterior.

Criteriul III. Gradul de apertură sau unghiul gurii

Gradul de apertură depinde de distanța dintre maxilarul inferior și maxilarul superior, dar, mai ales, de mișcarea limbii în plan vertical, spre palat sau de la palat.

În funcție de apertură, distingem vocale deschise (*a*), semideschise sau mijlocii (*e*, *ă*, *o*) și închise (*i*, *î*, *u*).

Aşadar:

- *a* este o vocală medială, nelabială, deschisă;
- *e* este o vocală anterioară, nelabială, semideschisă;
- *ă* este o vocală posterioară, nelabială, semideschisă;
- *o* este o vocală posterioară, labială, semideschisă;
- *i* este o vocală anterioară, nelabială, închisă;
- *î* este o vocală posterioară, nelabială, închisă;
- *u* este o vocală posterioară, labială, închisă.

Aplicaţii

1. Formulaţi o definiţie a vocalelor.
2. Numiţi criteriile de clasificare a vocalelor.
3. Numiţi vocalele care corespund următoarelor criterii**:**
   - anterioară, nelabială, închisă;
   - anterioară, nelabială, semideschisă;
   - medială, nelabială, deschisă;
   - posterioară, nelabială, închisă;
   - posterioară, labială, închisă;
   - posterioară, labială, semideschisă.
4. În textul ce urmează subliniaţi cu o linie vocalele anterioare, cu două linii – vocalele mediale şi încercuiţi vocalele posterioare:

   Amân mereu să trec precum în moarte-n cuvinte,
   Dar ca în moarte am certitudinea că voi intra,
   Dusă cu sila, plângând după ceea ce las,
   Încercând să mă-ntorc de la fiece vamă-a văzduhului.
   O, de-aş avea riscanta credinţă a dacilor
   Nerăbdători să pătrundă în bucurie prin moarte, atunci
   Străluminată, cu fruntea aproape statuie,
   M-aş pierde zâmbind pentru fericirea cuvintelor.
   O, de-aş avea riscanta credinţă a dacilor,
   Orice secundă să simt că-mi înapoiază milenii,
   O, de-aş avea absurda credinţă a dacilor,
   Cei înşelaţi atât de crunt după moarte...

(Ana Blandiana, *Amân mereu*)

Bibliografie selectivă

1. Avram A. Studii de fonologie romanică. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2000.
2. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
3. Corniţă G. Fonetica integrată. Baia Mare: Umbria, 2001.
4. Coseriu E. Introducere în lingvistică. Traducere de Elena Ardeleanu şi Eugenia Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcilă. Cluj: Editura Echinox, 1995.
5. Costa I. Fonetica istorică a limbii române. Ediţia a doua. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2008.
6. Dumitrescu F. Introducere în fonetica istorică a limbii române. Bucureşti, 1967.
7. Goga M. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.
8. Graur A., Macrea D., Avram M., Dumitrescu F. Limba română. Fonetică. Vocabular. Gramatică. București: Editura Academiei, 1956.
9. Iordăchescu C. Limba română: Fonetică. Vocabular. Pitești: Editura Carminis, 1997.
10. Istoria limbii române. Vol. I – II. Coordonatori: Al. Rosetti, B. Cazacu, I. Coteanu. București, 1965.

11. Puşcariu S. Limba română. Vol. II. Rostirea. Ediţie îngrijită de Magdalena Vulpe. Studiu introductiv de Andrei Avram. Bucureşti: EA, 1994.
12. Rosetti Al. Introducere în fonetică. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1967.
13. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
14. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.
15. Toma I. Limba română. Compendiu de teorie și aplicații practice. București: Niculescu, 1994.
16. Vasiliu E. Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.

Tema VI. Sistemul consonantic al limbii române

1. Definiţia consoanei
2. Din istoricul sistemului consonantic românesc
3. Clasificarea consoanelor

1. Definiţia consoanei

Consoanele sunt sunete ale vorbirii, formate în special din zgomote, care se produc fie prin închiderea totală şi deschiderea bruscă a canalului vorbitor într-un anumit punct de pe parcursul lui, fie prin îngustarea (constricţiunea) canalului fonator. Locul în care se formează consoana se numeşte loc de articulare.

Consoanele sunt, ca şi vocalele, unităţi segmentale, dar spre deosebire de acestea, nu pot avea rol de centru silabic (sunt asilabice) şi nu pot primi accent. Consoanele sunt în raport de dependenţă faţă de categoria vocalelor, semnalează Georgeta Corniţă, deoarece nu pot face parte dintr-o secvenţă accentuată decât fiind însoţite de vocale.

2. Din istoricul sistemului consonantic românesc

Limba română a preluat sistemul consonantic al limbii latine, care a pierdut seria consoanelor aspirate indoeuropene, transformându-le în *f, d, b* sau *h*. Au dispărut, de asemenea, și consoanele laringale.

Sistemul consonantic al latinei clasice era format din două serii de consoane: oclusive și constrictive. Consoanele se distingeau prin gradul de sonoritate și prin trăsături articulatorii diferite. Ulterior, sistemul consonantic al latinei târzii conținea:

- oclusive labiale − /p/, /b/, dentale − /t/,/d/, velare − /k/, /g/, labiovelare − /k$^{\underline{u}}$/, /g$^{\underline{u}}$/;
- sonante nazale − /m/, /n/, lichide − /l/, /r/;
- siflanta − /s/;
- spiranta − /f/;
- aspirata − /h/;
- semiconsoane − /u̯/, /i̯/ [Istoria limbii române, II, p. 33].

La sfârșitul acestei epoci și în pragul constituirii românei comune, consonantismul latin se caracterizează prin lipsa aspiratei *h* și prezența labiodentalei *v*. Transformările fonetice ulterioare au dus la modificarea continuă a inventarului de foneme. Astfel, sistemul consonantic al românei comune conținea deja 22 de consoane: *p, b, t, d, c, g, ț, ḑ, č, ğ, f, v, s, ș, n* (slab)/ *n* (forte)*, ń, l* (slab)/ *l* (forte)*, l', r* (slab)/ *r̄* (forte), care nu s-au păstrat, în totalitate, peste timp [Istoria limbii române, I, p. 201].

3. Clasificarea consoanelor

În limba română avem 22 de foneme consonante: *b, p, m, v, f, d, t, n, z, s, ț, l, r, j, ș, ğ, č, ģ, ķ, g, c, h*. La clasificare acestora

se pun la bază trei criterii de ordin acustico-articulatoric:

- participarea coardelor vocale;
- modul de articulație;
- locul de articulație.

Criteriul I. Participarea coardelor vocale

Primul criteriu delimitează consoanele după prezența sau absența sonorității, determinată de activitatea sau pasivitatea coardelor vocale.

La articularea consoanelor sonore (*b, v, d, g, j, z, ğ, ģ*), coardele vocale vibrează.

La articularea consoanelor surde (*p, f, t, c, ş, s, č, ķ, ţ, h),* coardele vocale nu vibrează. Ele sunt pronunţate cu o încordare mai mare a aparatului articulatoric, cu o intensitate mai puternică şi cu participarea unui curent de aer mai intens decât în cazul consoanelor sonore.

Consoanele, la pronunţarea cărora coardele vocale vibrează, iar tonurile muzicale predomină asupra zgomotelor, se numesc sonante (*m, n, l, r*).

La rostirea sonantelor *m, n,* uvula se lasă în jos şi aerul trece atât prin cavitatea gurii, unde se formează piedica, ca la consoanele nesonante (zgomotoase), cât şi prin cavitatea nazală, pe unde aerul trece liber, ca la vocale. De aceea *m, n* se mai numesc nazale, în opoziţie cu celelalte consoane care se numesc orale. Sonantele nazale formează perechi corelative după

opoziţia nazal – non-nazal (nazal – oral): *m – b, n – d.* Corelaţia nazal – non-nazal are valoare fonologică: *mama – baba, lama – laba, cană – cadă, coarnă – coardă, nor – dor.*

Sonanta *r* este articulată în momentul apropierii şi îndepărtării limbii, în special a vârfului limbii, de dinţii de sus şi alveolele dinţilor de sus. Aerul se scurge în valuri ritmice în intervalul când vârful limbii se îndepărtează. De aceea *r* se mai numeşte vibrantă.

La articularea sonantei *l* vârful limbii se lipeşte (se uneşte) de alveolele dinţilor de sus, formând o piedică totală. Părţile laterale ale limbii şi, mai ales partea stângă, este lăsată în jos şi aerul iese liber spre exterior într-o măsură oarecare ca la vocale. De aceea *l* se mai numeşte consoană laterală. Sonantele *l, r* se numesc şi lichide, întrucât la rostirea lor „aerul se scurge ca lichidul".

Aşadar, sonantele sunt mai apropiate de vocale sub aspect acustic, pe când, sub aspect articulatoric, ele ţin de consoane. Totuşi acestea nu se prezintă ca nişte vocale, din cauză că ele pot fi localizate, adică se poate indica locul unde se formează piedica.

Criteriul II. Modul de articulaţie

Al doilea criteriu delimitează consoanele după modul de articulaţie. În acest context distingem:

- consoane oclusive sau explozive, la producerea cărora canalul fonator este total închis: *b, p, d, t, g̑, k̑, g, c, m, n*;

- consoane fricative sau constrictive, produse prin strâmtarea canalului fonator: *v, f, z, s, j (ž), ş (š), h, l, r*;
- consoane semioclusive sau africate, care încep cu o ocluziune şi se sfârşesc cu o constricţiune*: ğ, č, ţ.*

Criteriul III. Locul de articulație

Al treilea criteriu delimitează consoanele după locul de articulație. Pe această linie de idei, distingem consoane labiale şi consoane linguale.

Consoanele labiale sunt divizate în bilabiale (*p, b, m)* şi labiodentale (*f, v*). Bilabialele se produc prin apropierea ambelor buze până la producerea unei ocluziuni, pe când consoanele labiodentale sunt articulate în rezultatul apropierii buzei inferioare de dinţii incisivi superiori.

Consoanele linguale sunt împărţite în *prelinguale*, *mediolinguale* şi *postlinguale*.

- După locul unde se formează piedica, consoanele *prelinguale* sunt numite dentale (*d, t, n*), alveolare (*z, s, ţ, r, l*) sau prepalatale (*j, ş, ğ, č*):
  - ✓ dentalele se articulează prin lipirea vârfului limbii de dinţii incisivi superiori;
  - ✓ alveolarele sunt produse dacă vârful limbii înscrie un obstacol parţial cu alveolele dinţilor de sus;
  - ✓ prepalatalele sunt articulate când limba formează

o piedică parțială (la rostirea constrictivelor *j*, *ș*) sau combinată (la articularea africatelor *ğ*, *č*) cu partea anterioară a palatului dur.

- La producerea consoanelor *mediolinguale* sau mediopalatale *ģ, ķ*, partea medială a limbii se unește cu partea medială a palatului dur, formând o piedică totală.
- La producerea *postlingualelor g, k* partea posterioară a limbii se unește cu vălul palatului (cu velum), formând o piedică totală, de aceea consoanele nominalizate se mai numesc velare; *postlinguala h* este articulată prin constricția canalului fonator la nivelul părții posterioare a palatului dur.

Aplicaţii

1. Formulați definiția consoanelor.
2. Numiți criteriile de clasificare a consoanelor.
3. Subliniaţi, în textele ce urmează, cu o linie consoanele sonore, cu două linii – consoanele surde, încercuiți sonantele:

   Îndrăgit ca o mireasă, duşmănos ca o sudalmă,
   Chica vântul ţi-a-ncâlcit-o, veacuri-veacuri, monoton,
   Tu, pământ al ţării noastre, pătimaş cuprins în palmă,
   Încălzit cu buze aspre de tot neamul lui Ion.

   Pe sălbatica ta faţă cu lungi riduri brune, parcă
   O vrăjmaşă-ntruchipare coborând din basm

punea
Greu blestem, ursind făptura-ţi să nu poată să întoarcă
Dragostea pe care omul necăjit ţi-o închina.

(Nicolae Labiş, *Pământul*)

4. Extrageţi din primul text consoanele oclusive, din textul al doilea - consoanele constrictive, din textul al treilea - consoanele semioclusive:

Când şarpele întinse Evei mărul, îi vorbi
c-un glas ce răsună
de printre frunze ca un clopot de argint.
Dar s-a întâmplat că-i mai şopti apoi
şi ceva la ureche
încet, nespus de încet,
ceva ce nu se spune în scripturi.

(Lucian Blaga, *Eva*)

Pansele negre, catifelate
Pe marmora albă s-au veştejit,
Şi-n tainice note s-au irosit
Parfume triste, îndoliate.
Eu singur, cu umbra, iar am venit,
O, statui triste şi dărâmate, -
Pansele negre, catifelate,
Vise, ah, vise, aici, au murit.

(George Bacovia, *Ecou de serenadă*)

Adorm adanc Bucegii, şi Noaptea-i netezeşte,

Pe tâmplele lor arse, cu mâinile-amândouă.
Sclipesc pe frunţi golaşe, ce somnul umezeşte,
Broboane mari de rouă.
Doar văile-aburite huiesc fără-ncetare
Şi darele de ceaţă, ca nişte şerpi, la poale
Se duc pe nesimţite şi curg în depărtare
Cu apele la vale.

(Vasile Voiculescu, *Singurătatea*)

5. Având ca reper textul ce urmează, efectuaţi un studiu statistic privind frecvenţa anumitor categorii de consoane:

Lăsaţi ploaia să mă îmbrăţişeze de la tâmple
până la glezne,
Iubiţii mei, priviţi dansul acesta nou, nou, nou,
Noaptea-şi ascunde ca pe-o patimă vântul în
bezne,
Dansului meu e vântul ecou.
De frânghiile ploii mă caţăr, mă leg, mă apuc
Să fac legătura-ntre voi şi-ntre stele.
Ştiu, voi iubiţi părul meu grav şi năuc,
Vouă vă plac flăcările tâmplelor mele.
Priviţi până o să vi se atingă privirea de vânt
Braţele mele ca nişte fulgere vii, jucăuşe -
Ochii mei n-au căutat niciodată-n pământ,
Gleznele mele n-au purtat niciodată cătuşe!
Lăsaţi ploaia să mă îmbrăţişeze şi destrame-mă
vântul,

lubiţi-mi liberul dans fluturat peste voi -
Genunchii mei n-au sărutat niciodată pământul,
Părul meu nu s-a zbătut niciodată-n noroi!

(Ana Blandiana, *Dans în ploaie*)

6. Analizați consoanele din următoarele cuvinte după cele trei criterii (participarea coardelor vocale, modul de articulație, locul de articulație):

robust, viguros, putere, impune, voință, capabil, produce, efect, elocvență, interval, timp, petrece, desfășoară, acțiune, durează, intonarea, executare, note, muzical, valoare, dezmierdare, ceară, geam, chiar, fonologie, elaborat, cer, respect.

7. Transcrieţi textul ce urmează, utilizând transcrierea fonetică:

Privesc grăbiţii nouri ce-alunecă pe zări,
Topindu-se departe şi revenind întruna.
Parcă-mi trimit tăcute, nostalgice chemări,
Ei, fraţii cu dreptatea, cu ziua şi cu luna.
Oceane mari de apă pe-a cerului genuni
Câteodată-s limpezi ca lacrima pe-o pleoapă,
Revarsă altădată şi trăsnet şi furtuni -
Rămân aceleaşi totuşi oceane mari de apă.
Ce chipuri prinde-n slavă al norilor convoi!
Centauri, turme, nave, creneluri de redută...
Noi îi urâm când grindini revarsă peste noi,
Noi îi iubim, cu stropii lor calzi, când ne sărută.

(Nicolae Labiş, *Nourii*)

Bibliografie selectivă

1. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
2. Corniţă G. Fonetica integrată. Baia Mare: Umbria, 2001.
3. Dumitrescu F. Introducere în fonetica istorică a limbii române. Bucureşti: Editura ştiinţifică, 1967.
4. Goga M. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.
5. Gogin G. Fonetica limbii române literare contemporane. Diftongii ascendenţi. Studiu de fonetică experimentală. Chişinău, 2006.
6. Ilincan V. Limba română contemporană. Fonetică. Fonologie. Ortografie. Bucureşti, 2010.
7. Iordăchescu C. Limba română: Fonetică. Vocabular. Piteşti: Editura Carminis, 1997.
8. Istoria limbii române. Vol. I – II. Coordonatori: Al. Rosetti, B. Cazacu, I. Coteanu. Bucureşti, 1965.
9. Rosetti Al. Introducere în fonetică. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1967.
10. Stan I. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
11. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.
12. Toma I. Limba română. Compendiu de teorie şi aplicaţii practice. Bucureşti: Niculescu, 1994.

Tema VII. Unităţi fonetice complexe: diftongii şi triftongii. Vocalele în hiat

1. Definirea şi clasificarea diftongilor
2. Definirea şi clasificarea triftongilor
3. Vocale în hiat

1. Definirea şi clasificarea diftongilor

Diftongul (*diphtongos – di(s)* „doi, dublu", *phtongos* „vocală", lat. *diphtongus*) reprezintă fuziunea a două elemente, unul vocalic şi altul semivocalic, aflate în aceeaşi silabă. Diftongul poate fi constituit și din două sunete alăturate, ce aparţin unor cuvinte diferite, dar pronunţate într-o silabă: *mi-a dat, ţi-a povestit, i-a spus* etc.

În cadrul cuvântului, diftongii se pot afla în orice poziţie:

- la început de cuvânt: *iarmaroc, iute, ieri, iod, au, oină*;
- în interiorul cuvântului: *ştiucă, creastă, doină, neică, subiect, moară*;
- la sfârşit de cuvânt: *stea, tăia, vreo, şaua, rouă, mai, sau, dulăi, nătărău, întâi, brâu, copii*.

Criteriile de clasificare a diftongilor sunt apertura, durata, intensitatea şi sonoritatea. În dependenţă de poziţia semivocalei în fonemul bifonematic, distingem diftongi ascendenţi şi diftongi descendenţi.

La producerea ***diftongilor ascendenţi*** elementele vocalice sunt în creştere, primul sunet fiind reprezentat prin una din semivocalele *i̯, e̯, o̯, u̯*:

- *i̯a: iarbă, biată, iarnă, iar, tăia, băiat, piatră, nuia, voia;*
- *i̯e: ieri, ieşire, foaie, nevoie, cheie, subiect, piept, iepure, miere, cuie;*
- *i̯o: iod, voios, iobag, bolnăvicios, fuior;*
- *i̯u: iubire, ştiucă, iuft, iute, iulie, a iubi, iudeu;*
- *e̯a: creastă, găleată, curtean, deal, stea, seară, mireasmă;*
- *e̯o: prinde-o, pleosc;*
- *o̯a: boală, oaie, toate, moară, oală, poartă, mijloace, coate;*
- *u̯a: noua, şaua, (a) înşeua, roua, (a) ploua, cuantum;*
- *u̯ă: două, piuă, vouă, rouă, nouă;*
- *u̯â: plouând.*

În cazul ***diftongilor descendenţi***, elementul silabic precede pe cel asilabic:

- *ai̯: mai, maică, haină, numai, cai, plai, pai, tainã, dai;*
- *au̯: au, luau, august, mâncau, sau, dau, stau, cântau;*
- *ăi̯: căi, răi, dulăi, hăinuţă, săi, văi, măicuţă;*
- *ău̯: rău, dulău, tău, călău, său, nătărău;*
- *âi̯: pâine, rămâi, căpătâi, mâine, întâi;*

- *âu̯: pârâu, grâu, frâu, brâu, râu;*
- *eu̯: meu, antreu, procedeu, leu, trofeu, greu, zeu;*
- *ei̯: tustrei, vrei, tei, mei, trei, neică, lei, cei, trimite-i;*
- *ii̯: copii, mii, fii, scrii, ştii, întârzii, fiică;*
- *íu̯: auriu, fiu, viu, măsliniu, chefliu, ştiu;*
- *oi̯: roib, noroi, noi, doină, roi, moină, oină, oi, apoi, doi;*
- *ou̯: ou, tablou, ecou, panou, birou, bou, nou, cadou, erou;*
- *ui̯: cuib, pui, lui, cui, puică, încuiba, făcui, secui, uimire.*

2. Definirea şi clasificarea triftongilor

Triftongul este emisiunea, în limitele unei singure silabe, a unei vocale și a două semivocale. Cele două semivocale pot precede vocala (*leoarcă, lăcrămioară*), fie semivocalele încadrează vocala (*beau, iau, iei*).

În dependență de poziţia vocalei faţă de semivocale, distingem ***triftongi ascendenți*** (SV+SV+V) şi ***triftongi echilibrați*** (SV+V+SV).

Triftongi ascendenţi	Triftongi echilibraţi
i-o-a: tămâioară, creioane, aripioară, fuioare;	*e-a-i: socoteai, povesteai, citeai;* *e-a-u: aveau, beau, stăteau, veneau, șleau;* *i-e-i: iei, piei, miei;*
e-o-a: leoarcă, pleoapă	*i-a-i: îmbăiai, chinuiai, suiai,*

biruiai, i-ai, îndoiai;
i-a-u: tăiau, trăiau, iau, încovoiau;
i-o-i: i-oi;
o-a-i: tigroaică, lupoaică,
franţuzoaică, orzoaică.

Triftongul poate fi alcătuit şi din trei sunete alăturate, aparţinând unor cuvinte diferite, dar pronunţate într-o silabă: *mi-au dat, i-au văzut*.

În cuvintele care conţin consoanele *č*, *ğ*, *ķ*, *ģ* (de exemplu: *ziceau, vegheau* etc.) nu există triftongi care să înceapă cu vocalele *e* sau *i*.

3. Vocale în hiat

Hiatul (lat. *hiatus*, fr. *hiatus*) reprezintă grupul de două vocale din interiorul aceluiaşi cuvânt, ce fac parte din silabe diferite. Hiatul poate fi alcătuit din vocale diferite sau din aceeaşi vocală.

Hiat din vocale diferite

- *a–i: înainte, aidoma, laic, hain, aici, cailor, crailor;*
- *a–e: aer, aed, aeroport, aerian, aerodrom, maestru;*
- *a–u: auriu, autobiografie, cauză, laureat, cauteriza;*
- *a–o: caolin, extraordinar, aortă, supraordonat;*
- *ă–i: trăind, (a se) căi, găină, făină, răilor, căinţă;*

- *ă–u: răul, căpcăun, călăul, păun, flăcăul, dulăul, tăun;*
- *â–u: grâușor, pârâul, brâul, frâul, râuleț;*
- *â–i: sâcâi, gâfâi, mârâi, bâlbâi, sfârâi;*
- *e–a: real, areal, ideal, creator, reamintesc, agreabil;*
- *e–ă: creăm;*
- *e–o: deosebi, neoficial, neobișnuit, neobservat, arheolog, geografie, geologie, teologie;*
- *e–u: neutru, zeul, leul, feudal, muzeul, neuzat, reuniune;*
- *e–i: neisprăvit, leit, ateist, sleire, preistorie;*
- *e–î: reînceput, neîndurat, preîntâmpina, neîncetare;*
- *i–o: copios, fiolă, ghiocel, pios, biologie, biochimie;*
- *i–u: diurnă, triunghi, națiune, piuă, rațiune, fiul, antiuman;*
- *i–a: speria, via, adia, chimia, Maria;*
- *i–e: sanie, pompier, arie, uşier, varietate, bienal;*
- *o–a: coarticula, coabitare, coagula, coarticulație;*
- *o–i: voință, croi, eroilor, îndoire;*
- *o–e: poet, coechiper, poem, coexistent, poezie, boem;*
- *o–u: boul, biroul, înnourat, ecoul, eroul, bour, nour;*
- *u–a: ecuator, actual, dualism, poluat, nuanță, aluat;*
- *u–ă: continuăm, luăm;*
- *u–e: duet, perpetuez, duel, puerie;*
- *u–i: epuiza, bănui, contribui, dăinui, biruință;*
- *u–o: respectuos, duoden, fastuos, virtuos.*

Hiat din aceeași vocală

- *a–a*: *supraaglomerat, contraamiral, contraatac;*
- *e–e: neelucidat, licee, agreez, creez, alee, idee, orhidee, moschee, reeduca;*
- *i–i: ştiinţă, conştiinţă, fiinţă, antiinflaţie, fiindcă;*
- *o–o: alcool, zoologie, cooperare, coopta, zootehnie.*

Despre hiat se poate vorbi şi în cadrul foneticii sintactice. Dicţionarele ortografice şi ortoepice, pe lângă rostirea unor îmbinări de cuvinte cum ar fi *pe aici, pe afară, pe acasă, pe alocuri, de atunci, de apoi, de abia* (tempo lent), admit şi rostirea pe un tempo accelerat: *pe-aici, pe-afară, pe-acasă, pe-alocuri, de-apoi, de-atunci, de-abia* etc. În astfel de situaţii apare trecerea de la hiat la diftongii ascendenţi respectivi, dar și la diftongii descendenți: *a i se spune – a-i spune*.

Frecvente în limba română sunt situațiile de ***hiat în lanț***. În acest context, George Gogin distinge: hiat binar (*aer*), hiat ternar (*coautor*), hiat quadrinar (*la o autogară*) și hiat quintinar (*pentru că e o autoritate*).

Aplicaţii

1. Menţionaţi tipul grupului vocalic (diftong sau hiat) din șirul de cuvinte:

   real, deal, neicuță, acordeon, vreo, muzeul, muzeu, istoria, piatră, trebuie, fiinţă, fiică, biolog, iod, fiul, fiu,

a vâjâi, câine, coagula, poate, poet, doi, alcool, zoologie, noul, nou, a lua, ziua, unguent, influenţă, altruist, cui, luă, rouă.

2. Alcătuiţi câte cinci cuvinte care să conţină următorii diftongi şi triftongi: *ia, ea, oa, ua, îi, eai, eau, iai.*
3. Prezentaţi, prin intermediul exemplelor, structuri ale diftongilor ascendenţi şi descendenţi şi ale triftongilor ascendenţi şi echilibraţi.
4. Transcrieţi din textul ce urmează cuvintele care conţin diftongi, triftongi, pseudodiftongi şi pseudotriftongi:
   - *De-oi muri – îşi zice-n sine – al meu nume o să-l poarte/ Secolii din gură-n gură…* (M. Eminescu)
   - *Zdrobiţi orânduiala cea crudă şi nedreaptă…* (M. Eminescu)
   - *Nici nu-mi mai amintesc de ce plângeai./ Poate doar aşa, de tristeţea amurgurilor./ Ori poate de drag/ şi de blândeţe...* (N. Stănescu)
   - *Cuvintele se roteau, se roteau între noi,/ înainte şi înapoi,/ şi cu cât te iubeam mai mult, cu atât/ repetau, într-un vârtej aproape văzut, structura materiei, de la-nceput...* (N. Stănescu)
   - *Primăvara pe-aici e o criză,/ Răspunde cu-o frunză şi-o fisă/ Şi oamenii-i sunt bieţii servi,/ Primăvara-i o criză de nervi,/ E o criză ea, însăşi, în criză.* (Adrian Păunescu)
5. Din textele ce urmează, transcrieţi cuvintele care conţin hiat:
   - *La-nceput, pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă,/ Pe*

când totul era lipsă de viaţă şi voinţă,/ Când nu s-ascundea nimica, deşi tot era ascuns…(M. Eminescu)

- *Tu te lauzi că Apusul înainte ţi s-a pus?.../ Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus*? (M. Eminescu)

6. Efectuați analiza fonetică a cuvintelor: *abajur, adeziv, aisberg, angro, bormaşină, clinic, clovn, a delapida, a diviza, fuziune, laser, lider, parlament, stres, ultrasunet, buldozer, boiler, smoching, spicher, vizavi.*
7. Scrieți cuvintele ale căror pronunţie sunt date în continuare:

[kar]	[kŏáse]	[ģem]	[ķor]
[kor]	[čérere]	[sfinks]	[ğúlğu]
[argóŭ]	[ğem]	[ğam]	[čórbə]
[ķitárə]	[ķem]	[ģozdán]	[péşt̡]

8. Realizați un referat cu titlul „Diversitatea căilor de formare a diftongilor în limba română”, respectând exigențele înaintate față de acest gen de lucrări.

Bibliografie selectivă

1. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
2. Corniţă G. Fonetica integrată. Baia Mare: Umbria, 2001.
3. Dumitrescu F. Introducere în fonetica istorică a limbii române. București: Editura științifică, 1967.

4. Goga M. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.
5. Gogin G. Fonetica limbii române literare contemporane. Diftongii ascendenţi. Studiu de fonetică experimentală. Chişinău, 2006.
6. Graur A., Macrea D., Avram M., Dumitrescu F. Limba română. Fonetică. Vocabular. Gramatică. Bucureşti: Editura Academiei, 1956.
7. Iordăchescu C. Fonetică şi Vocabular. Editura Carminis, 2005.
8. Stan I. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
9. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.

Tema VIII. Alternanţe fonetice

1. Noţiunea de alternanţă fonetică
2. Tipuri de alternanțe fonetice

1. Noţiunea de alternanţă fonetică

În flexiune și în derivație se constată adesea că pe lângă modificările produse în sufixe și desinențe, unele foneme din rădăcină sunt regulat înlocuite cu altele într-un număr anumit de cuvinte. Variațiile suferite de foneme în diferite forme ale aceluiași cuvânt sau în cuvintele din aceeași familie, notează A. Graur, se numesc ***alternanțe fonetice***.

Sistemul alternanţelor fonetice este deosebit de bogat şi divers, constituind una dintre particularităţile care individualizează limba română între celelalte limbi romanice.

2. Tipuri de alternanțe fonetice

Alternanțele fonetice pot fi vocalice și consonantice. Printre factorii care determină ***alternanțele vocalice***, prof. Ioan T. Stan remarcă sunetele adiacente, poziția accentului, analogia și unele cauze morfonologice.

Distingem alternanțe vocalice în doi, respectiv trei termeni.

Alternanțe vocalice în doi termeni

a–e	*pată-pete, vară-veri, fată-fetiță, pană-pene, față-*

	fețe;
a–ă	*carte-cărți, ladă-lădiță, gară-gări, țară-țări, tac-tăcut, casă-căsuță;*
ă–e	*măr-meri, păr-peri, casă-case, învăț-înveți, vânăt-vineți;*
ă–a	*arăt-arată, a căuta-caut, a lăuda-laud;*
â–i	*tânăr-tineri, sămânță-semințe, vând-vinde, tânăr-tineri;*
e–a	*șed-șade;*
e–ea	*merg-(să) meargă, deștept-deșteaptă, sterp-stearpă;*
o–u	*soră-surori, noră-nurori, port-purtăm, rog-rugăm;*
o–oa	*os-oase, joc-joacă, gol-goale, frumos-frumoasă, copt-coaptă, dorm-doarme, pot-poate, constructor-constructoare, semănător-semănătoare, om-oameni;*
ea–e	*țeavă-țevi, seară-seri, fereastră-ferestre, înțeapă-înțepa;*
ia–ie	*piatră-pietre, poiană-poiene,viață-vieți;*
oa–o	*oaste-oști, poartă-portiță, coadă-cozi, poate-poți, noapte-nopți, coală-coli, roată-roticică, scrisoare-scrisori, boală-boli;*
oa–u	*moare-a mura-murătură.*

Alternanțe vocalice în trei termeni

a–e–ă	*masă-mese-măsuță, pată-pete-pătare*;
ă–e–a	*văd-vede-să vadă, învăț-înveți-învață*;

o–oa–u	*port-poartă-purtăm, tot-toată-tuturor*;
oa–o–u	*rigoare-rigori- riguros, vigoare-vigori-viguros.*

Alternanțele consonantice sunt condiționate, de regulă, de vocalele anterioare *i, e* și de *i* final redus, postconsonantic, precum și de caracteristicile corelative ale consoanelor, diferite după locul și modul de articulație. Distingem alternanțe consonantice în doi, respectiv trei termeni.

Alternanțe consonantice în doi termeni

k–č	*aduc-aduci, cântec-cântece, mac-maci, berbec-berbeci, urc-urci, joc-joci, tac-taci, copac-copaci, sărac-sărăcie, adânc-adânci, papuc-papuci, rac-raci, vrednic-vrednici, sac-saci, ac-ace, sec-seci, fac-faci, trec-treci;*
g–ğ	*coleg-colegi, larg-largi, drag-dragi, vargă-vergi, iabag-iobagi, culeg-culegi, strâng-strângi, covrig-covrigi, trag-tragi, fag-fagi, pribeag-pribegi, fulg-fulgi, merg-mergi, dungă-dungi, pungă-pungi;*
d–j	*oglindă-oglinjoară, rotund-rotunjel, repede-repejor, grămadă-grămăjoară;*
d–z	*absurd-absurzi, coadă-cozi, limpede-limpezi, doctorand-doctoranzi, blând-blânzi, dobândă-dobânzi, surd-surzi, brad-brazi, ied-iezi, ud-uzi, verde-verzi, ghid-ghizi, întind-întinzi, aud-auzi, verde-verzi, ladă-lăzi;*
l–ĵ	*cal-cai, destul-destui, vale-văi, copil-copii, sătul-sătui, gol-goi, cale-căi, moale-moi, chel-chei;*

n–i	*impun-impui, spun-spui;*
s–ș	*bucuros-bucuroși, ministru-miniștri, des-deși, pas-pași, inimos-inimoși, compus-compuși, sănătos-sănătoși, duios-duioși, îngust-înguști, artist-artiști, urs-urși, ies-ieși, veste-vești, albastru-albaștri;*
t–č	*grăunte-grăuncior, fierbinte-fierbincior;*
t–ț	*băiat-băieți, cărunt-cărunți, important-importanți, burete-bureți, carte-cărți, boltă-bolți, rupt-rupți, bărbat-bărbați, vânăt-vineți, caut-căuți, bogat-bogați, discut-discuți, geantă-genți, a bate-bați, arăt-arăți;*
ț–č	*credință-credincios, sămânță-sămâncioară, mustață-mustăcios;*
z–j	*viteaz-viteji, obraz-obraji, treaz-treji, mânz-mânji, breaz-breji.*

Alternanțe în grupuri consonantice

sc–șt	*muscă-muște, rusesc-rusește, citesc-citește, găsesc-găsești, gâscă-gâște, privesc-privești, doresc-dorești, broască-broaște, mască-măști, vrăjesc-vrăjești;*
st–șt	*violonist-violoniști, ziarist-ziariști, turist-turiști, veste-vești, publicist-publiciști, trist-triști, insist-insiști;*
str–ștr	*nostru-noștri, astru-aștri, ministru-miniștri, albastru-albaștri;*
șc–șt	*ceașcă-cești, cloșcă-cloști, rățușcă-rățuște, mișc-miști, iușcă-iuște, drușcă-druște;*

cs–cși	*ortodox-ortodocși.*

Alternanțe consonantice în trei termeni

d–z–s	*ard-arzi-arsei;*
t–ț–s	*trimit-trimiți-trimisei;*
k–č–s	*torc-torci-torsei;*
g–ğ–s	*mulg-mulgi-mulsei;*
d–z–g	*ucid-ucizi-ucigând.*

Aplicaţii

1. Definiți noțiunea de alternanță fonetică.
2. Numiți cauzele care înlesnesc stabilirea relațiilor de alternare a vocalelor și consoanelor.
3. Notați câte zece exemple de alternanțe vocalice și alternanțe consonantice în doi, respectiv trei termeni.
4. Realizați un referat cu titlul „Sistemul alternanţelor fonetice românești”, respectând exigențele înaintate față de acest gen de lucrări.

Bibliografie selectivă

1. Avram M. Ortografia pentru toți. Chișinău: Editura Cartier, 2001.

2. Bărbuță I., Cicală A., Constantinovici E., Cotelnic T., Dârul A. Gramatica uzuală a limbii române. Chișinău: Litera, 2001.
3. Bărbuță I., Constantinovici E., Hanganu A., Ungureanu E. Mic dicționar de termeni lingvistici. Chișinău: Tipografia „Elan Poligraf", 2008.
4. Calotă I. Contribuţii la fonetica şi dialectologia limbii române. Craiova: Scrisul românesc, 1986.
5. Constantinescu-Dobridor G. Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie al limbii române. Bucureşti: Editura Lucman, 2009.
6. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
7. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.

Tema IX. Silaba

1. Definiţia silabei
2. Structura silabei
3. Reguli de despărțire a cuvintelor în silabe

1. Definiţia silabei

Silaba este un segment fonetic superior fonemului, alcătuit dintr-o vocală sau un grup de sunete (având ca centru sonor o vocală), care se rosteşte print-o singură emisiune a aerului expirat.

În limba română, la stabilirea limitei dintre silabe, se face apel la criterii de natură articulatorie şi de natură distribuţională, întrucât pe traseul suflului fonator mișcările organice se leagă între ele neîntrerupt, fără vreo pauză, până în momentul încetării emisiunii.

În dependenţă de numărul de silabe, din care sunt alcătuite cuvintele, distingem ***cuvinte monosilabice*** (de exemplu: *pom, dor, drum, car*) şi ***cuvinte polisilabice*** (de exemplu: *fluier, geamgiu, ticsit, alee, face*, *urmare, diurnă, relevant, indulgent, exagerat, caritate, aerisit, ingenios*).

În corelație cu sunetul final al silabei, aceasta poate fi ***deschisă*** (de exemplu: *ea, ma-re, sa-re, re-gu-lă, so-ră, moa-ră, sea-mă-nă, cre-mă, pla-să, stra-nă, stri-gă, lu-poai-că*) sau ***închisă*** (de exemplu: *cor, arc, astm, sfinx, istm, strig, sclav, unt, por-tar, mun-tos, dun-gat, mun-cit, con-tur*).

2. Structura silabei

În limba română, silaba are un caracter vocalic, respectiv existenţa silabei este condiţionată de prezenţa unei vocale. Structurile silabice, proprii limbii române actuale, sunt destul de numeroase. Ele pot fi formate din:

- o singură vocală plină (V): *e-ra, i-e, ha-o-tic, o* – articol, numeral sau interjecţie, *a* – interjecţie sau prepoziţie, *e* – verb, *i* – pronume, *u* – interjecţie;
- vocală plină succedată de o consoană (VC): *ac, am, an, ar, el, in, în, om, un, ac-tiv*;
- vocală plină succedată de două consoane (VCC): *act, alb, ard, arc, imn, orz, ulm, unt*;
- vocală plină succedată de trei consoane (VCCC): *istm*, *astm*;
- vocală plină sau diftong precedată de o consoană (CV, CD): *ba, da, tăi, tei, re-fa-ce, ca-ba-nă*;
- vocală plină sau diftong plasate între două consoane (CVC, CDC): *bec, car, cuc, măr, pat, pod, rac, sac, soc, sol, sur, tub, val, var, laţ, fag, far, hăţ, lec-tor, fac-tor, doar, toar-tă*;
- vocală plină precedată de o consoană şi succedată de două consoane (CVCC): *bumb, cald, colb, corn, cost, mult, must, pâlc, rabd, raft, rest, ritm, sunt, timp, gard, fapt, fulg, şold*;
- vocală plină precedată de o consoană şi succedată de trei consoane (CVCCC): *dis-tinct, bi-lingv*, *punct*;

- vocală plină sau diftong precedate de două consoane (CCV, CCD): *bla-nă, zbu-ra, stea, trei, ma-ne-vră, greu, ple-ca, clei*;
- vocală plină sau diftong precedate de două consoane şi urmate de o singură consoană (CCVC, CCDC): *blid, brad, brom, glas, glob, dres, drum, clar, crin, crap, club, jder, plin, plug, prun, snop, spăl, spic, trag, breaz, hrean*;
- vocală plină încadrată între grupuri a câte două consoane (CCVCC): *blind, grajd, drept, prost, trist, schimb, scump, sterp, stâlp, sculp-tor, trans-port, smulg*;
- vocală plină precedată de două consoane şi succedată de trei consoane (CCVCCC): *sfinx*, *prompt*;
- vocală plină precedată de trei consoane (CCCV): *scli-pi, stra-dă, zdra-văn, scri-i-tor, stru-gu-re, stră-ba-te, in-stru-ment, sfre-del*;
- vocală plină precedată de trei consoane şi succedată de o consoană (CCCVC): *struc-tu-ră, strig, sclav, scrum, strat, struț, strop*;
- vocală plină precedată de trei consoane şi succedată de două consoane (CCCVCC, CCCDCC): *strict, strung, strâmb, strâng, strâns, ştreang, ab-stract*.

3. Reguli de despărțire a cuvintelor în silabe

Principalele reguli ce urmează a fi respectate la despărțirea cuvintelor în silabe sunt următoarele:

- o consoană plasată între vocale trece la silaba următoare: *na-șul, ca-sa, ra-să, ca-ră, ra-mă*;
- grupul de două vocale alăturate se despart: *no-uă, ro-uă*;
- două consoane alăturate, plasate între vocale, fac parte din silabe diferite: *car-te*, *dar-nic* (excepții: 1. *ch, gh* + *e* sau *i* trec la silaba ce urmează: *un-gher, e-chi-voc*; 2. dacă a doua consoană alăturată este *l* sau *r*, ambele consoane trec la silaba următoare: *co-dru*, *ta-blă*; 3. dacă ambele consoane alăturate sunt *l*+*r*, acestea fac parte din silabe diferite: *mier-lă, per-lă*);
- dacă între două vocale se întâlnesc trei sau patru consoane, trecerea este liberă, neîncălcându-se însă regula precedentă (VC/CV), de asemenea păstrându-se integritatea morfemelor în cazul cuvintelor derivate (*trans/port*), a rădăcinilor în cazul cuvintelor compuse și a îmbinărilor consonantice specifice (*demon/s/trativ*);
- la cuvintele compuse se ține cont de segmentele componente: *drept-unghi*, *de-spre, volt-me-tru, port-u-neal-tă, opt-spre-ze-ce;*
- la cuvintele derivate se ține seama de prefixe*: pre-is-to-ric, re-lu-a-re, in-e-gal, an-or-ga-nic, sub-or-do-na, trans-port, trans-pu-ne, trans-si-be-ri-an, trans-sa-ha-ri-an.*

➢ Nu se despart la sfârșitul rândului:

- cuvinte legate prin cratimă: *s-a, l-au, ne-au;*

- nume proprii de persoană: *Creangă*, nu *Crean-gă, Eminescu*, nu *Emines-cu, V. Alecsandri*, nu *V./ Alecsandri*;
- silaba finală redată printr-o singură vocală: *chi-mia*, nu *chimi-a*, *anato-mia*, nu *anatomi-a, Ma-ria*, nu *Mari-a;*
- abrevierile: ONU, NATO, UNESCO, UE, SUA, art.1;
- când locul despărţirii la grupurile de cuvinte şi la cuvintele compuse, scrise cu cratimă, coincide cu locul cratimei, întrucât funcţia dublă a cratimei ar crea confuzii la reconstituirea întregului nedespărţit: *dă-le, ducându-se, bună-credinţă, scris-cititul, social-economic.*

Aplicaţii

1. Definiţi silaba.
2. În procesul vorbirii, la ce nivel este conștientizată structura silabică a cuvintelor?
3. Despărţiţi în silabe următoarele cuvinte, subliniind silabele deschise:
   abreviere, actualmente, peisagistic, alee, creez, psiholingvistică, antreu, patrie.
4. Despărţiţi cuvintele în silabe, subliniind silaba accentuată: *contrareformă, eligibilitate, supraconductibilitate, chintesenţă, coaliţie, croat, obiectiv.*
5. Numiţi regulile aplicate la despărţirea în silabe a

următoarelor cuvinte:

calcula, caraghios, aisberg, cadru, devreme, agreează, fiinţă, maistru, pustnic, portbagaj.

Bibliografie selectivă

1. Avram M. Ortografia pentru toți. Chișinău: Editura Cartier, 2001.
2. Constantinescu-Dobridor G. Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie al limbii române. Bucureşti: Editura Lucman, 2009.
3. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
4. Corniţă G. Fonetica integrată. Baia Mare: Umbria, 2001.
5. Goga M. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.
6. Guţu Romalo V. Corectitudine şi greşeală (Limba română de azi). Bucureşti: Editura Humanitas, 2000.
7. Iordăchescu C. Limba română: Fonetică. Vocabular. Pitești: Editura Carminis, 1997.
8. Mătcaş N., Şoşa E., Şuteu F. Româna corectă. Bucureşti: Editura Universal Dalsi, 2000.
9. Rădulescu I. Să vorbim şi să scriem corect. Erori frecvente în limbajul cotidian. Bucureşti: Ediţia Niculescu, 2002.
10. Pavel C., Dumitrache G. 700 de exerciţii pentru fonetică şi vocabular. Pitești: Editura Paralela, 2009.

11. Popescu D. F. Ghid practic de limba română. Chișinău: CIVITAS, 2006.
12. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
13. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.

Tema X. Accentul – unitate suprasegmentală a limbii române

1. Definiţia accentului
2. Tipuri de accent
3. Funcţiile accentului

1. Definiţia accentului

Accentul (lat. *accentus* „ton") este o unitate suprasegmentală, care presupune pronunţarea mai intensă sau pe un ton mai înalt a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-o frază.

În dependenţă de unitatea în cadrul căreia este atestat, distingem accent al cuvântului şi accent sintactic.

Accentul cuvântului (lexical) în limba română este liber și poate ocupa diferite poziții, silaba accentuată fiind, în același timp, cea mai intensă și cea mai inaltă (ascuțită) din grupul fonic.

Accentul sintactic scoate în evidență un cuvânt dintr-o frază. În vorbire, menționează E. Coseriu, grupurile fonice se organizează în unități melodice, care corespund propozițiilor sau unor secțiuni ale acestora, fiecare unitate posedând un accent frazic sau sintagmatic, care se situează deasupra celorlalte accente ale grupurilor fonetice care o integrează, caracterizându-se printr-o anumită curbă melodică, ce constituie intonația. Prezentăm câteva exemple relevante:

Azi vom pleca la teatru (nu mâine).

Azi vom pleca la teatru (nu în excursie).

Ion Druță n-a scris numai versuri (anume că versuri nu a scris).

Ion Druță n-a scris numai versuri (corect, el a scris proză, publicistică etc.).

În dependență de poziția accentului în cuvânt, distingem:

- ***cuvinte oxitone***, cu accentul plasat pe ultima silabă: *bucătár, felinár, cercetătór, matúr, mosór, popór, posesór, oráş, copác, frumós, demúlt, mălái, cimpói, ardéi, tablóu, ciocălău, stilóu, războí, ţugúi, puhói, tramvái, meréu, cadóu, flăcău, caréu, guturái, bordéi, durdulíu, baclavá, murmurá, rânduneá, păsăreá, măseá, cureá, nuiá, cafeá, tavá, balamá, halvá, ciulamá, perdeá, zeflemeá, şoseá, cinevá, cevá, carevá, câtvá, întrucâtvá, cândvá, undevá, a cântá, a auzí, mergeám, luát, cântând*;
- ***cuvinte paroxitone***, accentuate pe penultima silabă: *baládă, alúnă, brândúşă, cásă, mimóză, nuvélă, portocálă, catédră, colúmnă, feméie, pojghiţă, pădúre, geántă, róuă, oálă, omídă, a dúce, a rúpe, a ştérge, a mérge, a tréce;*
- ***cuvinte proparoxitone***, cu accentul pe antepenultima silabă: *balístică, descóperă, estétică, peliculă, mímică, posíbile, cámeră, pátrie, márgine, répede, pásăre, obiécţie, póndere, iépure, vrábie, báştină, ínimă, scândură, víperă, págubă, retribúţie, traiectórie, árşiţă, cúmpănă*;

- ***cuvinte anteproparoxitone***, accentuate pe silaba a patra de la sfârşit: *bívoliţă, chícheriţă, férfeniţă, lápoviţă, lúbeniţă, prépeliţă, răzmeriţă, véveriţă, Dâmboviţa, Ialomiţa, dóisprezece, páisprezece.*

Cuvintele compuse, derivate cu prefixe și pseudoprefixe bisilabice, polisilabice pot avea un accent principal și unul secundar (de exemplu: *sűpraapreciát, űltraviolét, bȉnefácere, ắutogáră, bȉnevenít, cőntraofensívă, ȉmponderabilitáte*).

Silabele care preced silaba accentuată se numesc ***protonice*** (din gr. *pro* „înainte” şi *tonos* „accent”), silabele care urmează silaba accentuată se numesc ***posttonice*** (din lat. *post* „după” şi *tonos* „accent”).

Mutarea accentului de pe o silabă pe alta creează uneori dublete accentuale, care nu modifică sensul cuvintelor respective (de exemplu: *ántic/antíc, gíngaş/ gingáş, profésor/ profesór, íntim/ intím, tráfic/trafíc, acatíst/acátist*).

2. Tipuri de accent

În dependență de natura accentului, distingem accent de intensitate (dinamic), accent muzical (tonic), accent cantitativ și accent combinat.

Accentul de intensitate (dinamic) contribuie la evidenţierea unei silabe dintr-un cuvânt fonetic prin rostirea ei cu o intensitate mai puternică, fiind caracteristic limbilor indo-

europene, semito-hamitice, turco-tătare, ugro-fine, ibero-caucaziene.

Accentul muzical (tonic) evidenţiază silaba din cuvânt prin rostirea ei pe un ton mai ridicat (mai acut), fiind atestat în limbile vechi clasice (sanscrita, greaca veche (elina), latina clasică, vechea slavă), dar şi în chineză, vietnameză, coreiană, japoneză, dungană, birmană.

Accentul cantitativ distinge o silabă din cuvânt prin durata emisiei sunetului, fiind propriu englezei, francezei, germanei, finlandezei etc.

În unele limbi accentul dinamic se împleteşte cu accentul muzical în aşa măsură, încât e greu a deosebi ce predomină: intensitatea sau tonul. Asemenea limbi (cum ar fi sârbo-croata, norvegiana, suedeza, lituaniana, letona, germana) se numesc ***limbi cu accentul dinamic-muzical, muzical-dinamic*** sau ***limbi cu accent mixt*** ori ***combinat***.

Acad. Al. Rosetti, analizând natura fonetică a accentului în limba latină, ulterior în română, menționa că limba latină de la începutul perioadei literare și până în epoca imperială a cunoscut accentul muzical. Concomitent cu accentul muzical, exista și accentul dinamic, care n-a fost semnalat de gramatici pentru că ei erau influențați de modelele grecești. Începând cu sec. al III-lea, accentul dinamic trece pe prim plan. Accentul muzical scade din importanță, deoarece își pierde mobilitatea, respectiv și rolul semantic în epoca istorică a limbii latine. Limbii române îi este specific accentul de intensitate sau dinamic, explicat prin

pronunțarea mai energică a silabei aflate sub accent.

3. Funcţiile accentului

În șirul funcțiilor deținute de accent se înscriu: funcția culminativă, funcția demarcativă și funcția distinctivă.

Funcţia culminativă (***contrastivă***) este funcția de bază a accentului, ce pune în valoare o anumită silabă, care se află în contrast cu celelate silabe neaccentuate învecinate, formând un tot întreg, numit cuvânt fonetic.

Accentul conține în sine și o „încărcătură" suplimentară, prezentându-se în calitate de mijloc de semnalizare, adică el îndeplinește și o ***funcție demarcativă*** sau ***delimitativă***. De exemplu, în limbile cu accent fix, cum ar fi ceha, maghiara, turca, accentul semnalează limitele cuvântului. În limbile cu accent liber, cum ar fi româna, italiana, spaniola, germana, accentul îndeplinește, mai întâi de toate, o funcție culminativă, apoi și o funcție distinctivă (de bază fiind prima funcție). Dar tot în aceste limbi, deși mai mult incidental, accentul poate avea și funcție de semnalizare (demarcativă). De exemplu accentul poate semnaliza prezența diftongului sau a hiatului, a unui diftong ascendent sau descendent, a unei forme accentuale corecte sau necorecte [Corlăteanu, p. 182].

Funcţia distinctivă diferenţiază semantic cuvintele ce au aceeași structură sonoră, fiind utilizată fie în scopuri lexicale (de exemplu: *cavalérie* „parte a armatei, unitate militară care foloseşte calul ca mijloc de luptă şi transport al luptătorilor" –

cavaleríe „decoraţie, ordin în gradul de cavaler”, *alúnele* „fructul alunului” – *alunéle*, diminutiv al substantivului *alună*), lexico-gramaticale (de exemplu: *álbie* „vas lunguieţ, folosit la spălatul rufelor” – *albíe* (forma feminină de la *albiu)*, *ácele* (forma hotărâtă, pluralul de la *ac)* – *acéle* (forma de feminin, pluralul de la *acel*), *era* „epocă” – *era* (forma de imperfect, persoana a III-a singular, de la *a fi*)), morfologice (***Unde*** *soarele pătrunde,/ printre ramuri a ei* ***unde,/*** *Ea în valuri sperioase se azvârle.* M. Eminescu), fie în scopuri stilistice (marcând regionalismele, cum ar fi: *duşmán – dúşman, bolnáv – bólnav* sau variantele poetice: *ántic – antíc, gíngaş – gingáş, hatmán – hátman, íntim – intím*).

Aplicaţii

1. Definiţi accentul în accepţia largă şi restrânsă a termenului.
2. Cum veți marca silabele accentuate în transcrierea fonetică?
3. Este corectă sau incorectă afirmaţia precum că cuvintele monosilabice sunt accentuate? De ce?
4. Despărţiţi în silabe următoarele cuvinte, marcând accentul corect, subliniind cu o linie silabele protonice, cu două linii – silabele posttonice: *adică, aripă, bolnav, caracter, călugăriţă, doctoriţă, duminică, duşman, episcop, fenomen, ianuarie, jilav, gingaş, letopiseţ, lozincă, miros, mizer, rabin, regizor, sever, şervet, unic, butelie, mafie, matur, palie, pronostic (previziune), radar, translator, vultur.*
5. Construiţi enunţuri din care să reiasă sensul diferit al

următoarelor cuvinte, în funcţie de accent: *ácele/ acéle, áfin/ afín, áugust/ augúst, bárem/ barém, cấntă/ cântắ, cólonie/ colónie, cómedie/ comedíe, comís/ cómis, compánie/ companíe, cópii/ copíi, coréctor/ corectór, diréctor/ directór, háină/ haíná, míjloc/ mijlóc, parálele/ paraléle, répede/ repéde, tórturi/ tortúri, véselă/ vesélă, vestíbul/ vestibúl.*

6. Indicaţi varianta corect accentuată a următoarelor cuvinte: *avarie, caracter, cezar, Dobrogea, furie, taxi, debut, fenomen, ianuarie, matur, simbol, vatman.*
7. Excerptați din DEX câte zece cuvinte oxitone, paroxitone, proparoxitone și anteproparoxitone.
8. Numiți limbi cu accent de intensitate (dinamic), accent muzical (tonic) și accent cantitativ.
9. Transcrieţi textul, marcând corect accentul, subliniind cu o linie cuvintele proclitice, cu două linii – cuvintele enclitice:

Cimpoiul veşted luncii sau fluierul în drum
Durerea divizată o sună-ncet, mai tare...
Dar piatra-n rugăciune, a humei despuiare
Şi unda logodită sub cer, vor spune - cum?
Ar trebui un cântec încăpător, precum
Foşnirea mătăsoasă a mărilor cu sare;
Ori lauda grădinii de îngeri, când răsare
Din coasta bărbătească al Evei trunchi de fum.

(Ion Barbu, *Timbru*)

Bibliografie selectivă

1. Avram A. Studii de fonologie romanică. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2000.
2. Constantinescu-Dobridor G. Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie al limbii române. Bucureşti: Editura Lucman, 2009.
3. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
4. Corniţă G. Fonetica integrată. Baia Mare: Umbria, 2001.
5. Coseriu E. Introducere în lingvistică. Traducere de Elena Ardeleanu şi Eugenia Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcilă. Cluj: Editura Echinox, 1995.
6. Goga M. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.
7. Guţu Romalo V. Corectitudine şi greşeală (Limba română de azi). Bucureşti: Editura Humanitas, 2000.
8. Iordăchescu C. Limba română: Fonetică. Vocabular. Piteşti: Editura Carminis, 1997.
9. Mătcaş N., Şoşa E., Şuteu F. Româna corectă. Bucureşti: Editura Universal Dalsi, 2000.
10. Moldoveanu Gh. C. Ortografia limbii române. Privire istorică. Suceava: Editura Universităţii „Ştefan cel Mare”, 2000.
11. Pavel C, Dumitrache G. 700 de exerciţii pentru fonetică şi vocabular. Piteşti: Editura Paralela, 2009.

12. Rădulescu I. Să vorbim şi să scriem corect. Erori frecvente în limbajul cotidian. Bucureşti: Ediţia Niculescu, 2002.
13. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
14. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.
15. Zagaevschi Vl. Accentul. Lecție la fonetică. Chişinău: Ştiinţa, 1977.
16. Zagaevschi Vl. Culorile accentului. Chişinău: Ştiinţa, 1988.

Tema XI. Intonaţia – element fonetic suprasegmental

1. Definiţia intonaţiei
2. Tipurile de intonaţie
3. Elemente componente ale intonaţiei

1. Definiţia intonaţiei

Intonaţia reprezintă o succesiune de înălțări ale tonului în rostirea unui enunţ. În sens îngust, se are în vedere numai partea melodică, melodia vorbirii, adică ridicarea şi coborârea tonului (vocii) în cursul pronunţării cuvintelor şi a propoziţiilor. În sens larg, intonaţia este interpretată ca un complex de componenţi fonici, care structurează propoziţia, transformând-o (împreună cu factorii lexicali şi gramaticali) într-o unitate comunicativă verbală.

Ca element suprasegmental, intonația se suprapune structurii lineare a fluxului vorbirii cu fonemele, morfemele, cuvintele, sintagmele și propozițiile sale. În acest context, atenționează Ioan T. Stan, intonația constituie un atribut obligatoriu al limbajului oral, atribuindu-i expresivitatea cuvenită, mai ales, în reflectarea nuanțelor emoționale.

2. Tipurile de intonaţie

Orice enunţ, subliniază cercetătoarea Georgeta Corniţă, este caracterizat printr-un contur intonaţional, care poate fi

descris comparând tonul cu care este pronunţat ultimul cuvânt, cu tonul silabei proeminente (silaba în a cărei rostire se produce ridicarea tonului) din enunţul considerat. Se disting trei tipuri de contururi intonaţionale:

- ***neutru*** sau ***uniform***, ultima silabă accentuată fiind pronunţată pe acelaşi ton cu silaba proeminentă (de exemplu: *Pe fluviul timpului navele tinere lunecă.*);
- ***ascendent***, ultima silabă accentuată fiind pronunţată pe un ton mai ridicat decât silaba proeminentă (de exemplu: *Ce vrei, copile?*);
- ***descendent***, ultima silabă accentuată fiind pronunţată pe un ton mai scăzut decât silaba proeminentă (de exemplu: *Şi tu, la fel vei creşte!*).

Respectiv, intonația din ***propozițiile enunțiative*** este uniformă, egală și neutră. Semnul de punctuație este punctul (.):

- *Sunt un om viu.* (Nichita Stănescu)
- *La noi e iarnă pe vecie.* (Adrian Păunescu)

În ***propozițiile interogative*** totale, nemarcate lexical, care nu dispun de alți indici, cum ar fi pronumele sau adverbele interogative, conturul intonațional este ascendent. În scris, această intonație este reprezentată prin semnul întrebării (?):

N-avea să-mi spună nimic pământul? (Lucian Blaga)

Dar eu? Eu ce mă fac? (George Coşbuc)

Propozițiilor exclamative le este specifică intonația descendentă, foarte bine marcată în enunțurile imperative, care încep pe un ton mai ridicat și au tonul final grav. Semnul de

punctuație, prin care marcăm această intonație, este semnul exclamării (!):

- *Pe Fulger mort! Pe-un mal strain/ L-a fulgerat un braţ hain!* (G. Coşbuc)
- *„Asta e viața!"- a oftat Adam/ Și-a mai creat încă una.* (Marin Sorescu)

3. Elemente componente ale intonaţiei

Componentele intonaţiei sunt melodia, accentul sintagmatic sau frazic, pauzele, ritmul, tempoul și timbrul vorbirii.

Prin ***melodie*** exprimăm modificările relative ale înălţimii tonului de bază al sunetelor vorbirii. Cuvintele, sintagmele, propoziţiile îşi au fiecare melodia lor specifică în funcţie de scopul comunicării.

Accentul sintagmatic sau ***frazic*** se prezintă ca o rostire mai intensivă a unui cuvânt din componenţa sintagmei. De regulă, accent sintagmatic primeşte ultimul cuvânt al sintagmei, de aceea el este numit și accent logic.

Din punct de vedere fiziologic, ***pauzele*** se prezintă ca nişte întreruperi necesare la alternarea expiraţiei şi a inspiraţiei aerului, corespunzând unei suspendări de articulaţie. În plan lingvistic, pauzele servesc la delimitarea sintagmelor şi a propoziţiilor, împărţind comunicarea în unităţi ritmico-semantice, în funcţie de repartizarea pe grupuri sintactice.

Ritmul vorbirii face parte dintre fenomenele naturii

umane, susține Al. Rosetti. Ca și ritmul cardiac sau respirator, acesta este alcătuit dintr-o succesiune de elemente coordonate și poate fi accelerat sau încetinit.

Tempoul exprimă iuţeala cu care se pronunţă unităţile lexicale, adică viteza de succesiune a silabelor cuvintelor. Acesta este în strânsă corelaţie cu starea psihică a vorbitorului, gradul de instruire și apartenența teritorială. Tempoul poate fi lent, accelerat sau sacadat. Vorbirea literară românească are tempo potrivit de repede.

Timbrul se prezintă ca un colorit specific al vocii, folosit la pronunţarea diverselor propoziţii. El redă o anumită stare afectivă a vorbitorului.

Aplicaţii

1. Definiţi intonaţia în accepţia restrânsă și în accepţia largă a termenului.
2. Exemplificați principalele tipuri sintactice ale intonației: asertivă, interogativă, exclamativă, imperativă.
3. Alegeţi, pentru textul ce urmează, tipul potrivit de intonaţie:

”Ce vrei, copile? Nu mă poţi cunoaşte!
De ce-mi priveşti în suflet ca-ntr-un sac?
Vezi bine, nu sunt jucării într-însul.”
”De-aceea-ţi pare sarbăd şi posac.”
Şi-năbuşit a trebuit să tac.
”Eşti rău, străine. Lămurit eu nu ştiu,
Dar te-am văzut şi-n vis şi se făcea

Cum cineva pe oameni îi loveşte -
Slugarnic tu rânjeai în dreapta sa.
El mi-a strigat: – Şi tu, la fel vei creşte!
Eu când voi creşte nu voi fi aşa."

(Nicolae Labiş, *Lupta cu inerţia*)

4. Efectuaţi analiza intonaţională contrastivă a textelor:

Am crescut? Suntem oameni maturi?
Câte mii de nuanţe putrezesc o culoare...
Dragi şi ridicole, departe sunt zilele
Când lumea o-mpărţeam în buni şi răi.
Am devenit puternici scăldându-ne-n derută
Precum în apa Stixului Ahil,
Dar de călcâiul vulnerabil încă
Atârnă soarta universului întreg.
E totul grav. Şi înţelegem totul.
De-acum va trece timpul neschimbat.
Ne dă de gol adolescenţi doar lipsa
Înţeleptei spaime de moarte.

Cheia ce mi-ai dat aseară -
Cheia de la poarta verde -
Am pierdut-o chiar aseară!...
Dar ce cheie nu se pierde?
Cheia ce mi-ai dat aseară
Mi-a căzut din turn,
Pe scară,
Şi căzând, mi-a stins lumina.

Cheia ce-am pierdut aseară
Am căutat-o;
Dar pe scară
Era noapte ca şi-afară -
Noapte ca sub boltuita
Cupolă de mănăstire,
Când s-au stins pe la icoane
Lumânările de ceară.

(Ion Minulescu, *Romanţa cheii*)

(Ana Blandiana, *Am crescut?*)

Bibliografie selectivă

1. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
2. Corniţă G. Fonetica integrată. Baia Mare: Umbria, 2001.
3. Goga Mircea. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.
4. Iordăchescu C. Limba română: Fonetică. Vocabular. Piteşti: Editura Carminis, 1997.
5. Mătcaş N., Şoşa E., Şuteu F. Româna corectă. Bucureşti: Editura Universal Dalsi, 2000.
6. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
7. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.

Tema XII. Probleme de ortografie și ortoepie

1. Scurtă istorie a scrierii românești
2. Norme și reglementări ale ortografiei românești
3. Principiile ortografiei românești

1. Scurtă istorie a scrierii românești

Alfabetul latin a fost elaborat în sec. IV – III p. Hr. în baza alfabetul grecesc, fiind preluate 20 de litere din acesta, ulterior adăugându-se încă șapte litere. În sec. II – I p. Hr., relațiile comerciale dintre romani și daci au contribuit la penetrarea scrierii, culturii și a limbii latine în Dacia, intensificându-se după cucerirea Daciei de către romani (106 d. Hr.), dar și după retragerea acestora (271 – 275 d. Hr.).

Odată cu așezarea bulgarilor în sudul Dunării, s-au destrămat contactele directe ale bisericii românilor cu Bizanțul (centrul credinței ortodoxe), ceea ce a determinat necesitatea adoptării de către români, la înc. sec. al XI-lea, a religiei de rit slav, a liturghiei slave și a alfabetului chirilic. Astfel limba slavonă a devenit limbă oficială a cultului religios și a cancelariei domnești [Stan, p. 124].

Nu există totuși un consens în legătură cu data când românii au adoptat alfabetul chirilic, consemnează lingviștii Ion Gheție și Alexandru Mareș în lucrarea „Originile scrisului în limba română”. Teoriile emise plasează producerea acestui fenomen la date diferite (sec. al IX-lea, sec. al IX-lea – al X-lea,

sec. al X-lea, sec. al X-lea – al XI-lea, sec. al XII-lea, sec. al XIII-lea).

În sec. al XIV-lea, după constituirea statelor feudale românești, slavona își va extinde funcțiile, devenind pe lângă o limbă de cult și una „aulică". Ulterior, și în sec. al XVI-lea, de când datează primele texte în limba română, slavona va păstra, în continuare, o poziție dominantă în peisajul culturii românești.

Din sec. al XVII-lea, susțin Ion Gheție și Alexandru Mareș, asistăm la procesul înlocuirii treptate a slavonei, funcțiile ei fiind preluate progresiv de limba română, care va ajunge să o înlocuiască definitiv în toate compartimentele culturii (ultimul bastion al slavonei, serviciul divin, dăinuind până la prima jumătate a sec. al XVIII-lea). Cele mai vechi monumente de limbă română sunt scrise cu alfabet chirilic și datează din sec. al XVI-lea. În șirul acestora se înscrie „Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung", adresată în 1521 lui Johannes Benkner din Brașov.

În a doua jumătate a sec. al XVI-lea apar primele texte românești, scrise cu alfabet latin și anume „Cartea de cântece" (1571 – 1575) și rugăciunea „Tatăl nostru" (publicată în 1594 de Stanislaw Sarnicki după textul transcris de Luca Stroici). Totuși în epoca veche, până în jurul anului 1830, scrierea cu litere chirilice era mult mai răspândită decât cea cu litere latine.

Începutul secolului al XIX-lea coincide cu încercările unor autori ca Ienăchiţă Văcărescu, Toader Şcoleriu, Ion Budai-Deleanu, Ion Heliade Rădulescu de a simplifica grafia tradiţională chirilică, care era inadecvată limbii române şi care masca latinitatea şi relaţia dintre limba română şi limbile

romanice occidentale, pregătindu-se, prin intermediul alfabetelor de tranziţie (mixte: chirilice şi latine), trecerea la alfabetul latin.

Spre sf. sec. al XVIII-lea, alfabetul latin a fost reintrodus în Ardeal, în timpul activității Școlii Ardelene. În Muntenia, alfabetul latin a fost adoptat oficial în 1860, iar în Moldova în 1862 [Stan, p. 124].

La 27 august 1989, Marea Adunare Naţională de la Chişinău impune adoptarea, la 31 august 1989, a limbii române ca limbă de stat și revenirea la alfabetul latin.

2. Norme şi reglementări ale ortografiei româneşti

Termenul ***ortografie*** (gr. *orthos* „drept, corect" şi *graphein* „a scrie") desemnează sistemul de scriere, care reproduce vorbirea umană în conformitate cu anumite reguli de funcţionare a acesteia, stabilite în mod explicit prin gramatici şi dicţionare [Flora Şuteu]. Sistemul de scriere este strâns legat de pronunțarea corectă. În acest context, ***ortoepia*** este un ansamblu de reguli, care stabilesc pronunțarea corectă a limbii, lipsită de particularități regionale.

Normele (regulile) ortografice și ***ortoepice*** sunt restricții impuse prin hotărâri academice consacrate scrierii și pronunțării corecte. Acestea pot fi în dependență una de alta sau independente, bazându-se, în fond, fie pe principiul fonetic, fie pe alte principii ale ortografiei românești (etimologic, morfologic, sintactic, silabic, simbolic).

Greşelile ortografice şi ***ortoepice*** sunt abateri de la normele academice, reflectând pronunţarea regională. Modelele de scriere corectă se numesc ortograme.

Semnele ortografice sunt semne auxiliare, care permit aplicarea în scris a unor norme ortografice. În şirul acestora se înscriu: apostroful, cratima (liniuţa de unire), punctul, bara, linia de pauză*.

Primele preocupări de ortografie, menţionează Vasile Bahnaru în studiul „Modificări în ortografia limbii române", le atestăm la cărturarii ardeleni George Şincai, Samuil Micu, Petru Maior, importanţa lor în cultura românească urmând a fi evaluată „nu prin ceea ce ei au făcut, ci prin ceea ce voiau să facă: a deştepta naţionalitatea română, a o deştepta cu orice preţ. Sunteţi fii ai Romei, au strigat ei; şi românul zguduit din somn, s-a pus pe gânduri". Elaborarea ortografiei limbii române pe baze strict lingvistice ţine de numele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu şi cel al lui Titu Maiorescu.

---

* *Apostroful* indică înlăturarea de sunete din corpul unui cuvânt (*Dom'le, un'te duci*?). *Cratima* este utilizată în scrierea cuvintelor conjuncte, a unor cuvinte compuse, în abrevieri (*nu te-am văzut de-un an, floarea-soarelui, d-ta*). *Punctul*, ca semn ortografic, se foloseşte în abrevierile formate din iniţialele cuvintelor: a.c. „anul curent", etc. „etcetera", id. „idem" sau în unele abrevieri tradiţionale (*dr*. „doctor", *nr*. „număr"). *Bara*, ca semn ortografic, se foloseşte în abrevierea unor formule distributive (*km/h, m/s*). *Linia de pauză*, ca semn ortografic, marchează scrierea unor cuvinte compuse (*sud-vest, nord-est*).

Prima ortografie oficială a limbii române, cu obligativitate în toate şcolile româneşti, a fost votată de Academia Română în anul 1881. A urmat o serie de reforme ortografice care au dus, treptat, la generalizarea principiului fonologic în ortografia limbii române: în 1904, 1932, 1953, 1993 [Adina Dragomirescu].

Reforma din 1904 suprima literele *e* şi *u* pentru reprezentarea lui *î*, rămânând, deci, numai *â* şi *î*.

În 1932 intervin alte modificări în ortografie, pe baze fonetice:

- se impun regulile privind scrierea sunetului *î* (se scrie cu *î* din *i* la început de cuvânt şi în cuvinte compuse şi derivate, verbele terminate în *-rî*, cu derivatele lor: *hotărî, hotărîtor, urît, chiorîş, a reîncepe, neîntrecut*);
- se recomandă folosirea formelor *sunt, suntem, sunteţi, sunt*.

Referindu-se la reforma ortografică din 1953, Valerica Draica şi Dumitru Draica, în studiul „60 de ani de la ultima reformă ortografică în limba română (1953–2013)", consemnează că în şedinţa din 6 februarie 1953, Consiliul ştiinţific al Institutului de Lingvistică din Bucureşti, pe baza proiectelor întocmite de A. Graur şi E. Petrovici, dar şi pe baza proiectului Comisiei academice, a definitivat noile norme ortografice, urmând ca Institutul de Lingvistică să cuprindă aceste norme într-un Îndreptar ortografic şi să alcătuiască şi un Dicţionar ortografic. Astfel, în septembrie 1953, Consiliul de

Miniştri al RPR a adoptat hotărârea pentru aprobarea noilor norme ortografice. Normele conţineau 16 puncte:

- ✓ se suprimă litera *â*, înlocuindu-se, peste tot, cu *î*;
- ✓ se înlocuieşte apostroful cu linioara, pentru a se marca rostirea împreună a două sau mai multe cuvinte: *s-a dus, m-a văzut, v-a scris, nu-s, dusu-s-a, într-o zi*;
- ✓ se suprimă *-u* final, dispărut din rostire: *ochi, unghi, unchi, cui, mai* (< *ochiu, unghiu, unchiu, cuiu, maiu*);
- ✓ după literele *ş, j*, în rădăcina cuvintelor, se scriu *-i, -e, -a,* nu *-î*, *-ă, -ea*: *şir, jilţ, şed, jelui, şase, jar*, iar în afară de rădăcina cuvintelor, în terminaţii şi sufixe, se scriu literele *-î, -ă, -ea,* pentru a păstra identitatea imaginii grafice a terminaţiilor şi sufixelor: *uşă, îngraşă, grijă, coajă, înfăţişări, angajări, furişează, angajează, greşeală, oblojeală, orăşean, clujean*;
- ✓ după consoane (afară de *ch, gh*) nu se va scrie *ia,* ci *ea*: *deal, meargă, lunea, marţea, ceas, ceai, geam*;
- ✓ după consoanele labiale *p, b, f, v, m*, acolo unde, de obicei, alternează cu *-ie*, se va scrie *-ia*: *biată–biete, piatră–pietre, viaţă–vieţi, amiază–amiezi*;
- ✓ se scrie diftongul *-ia* după consoană, în pronumele *aceştia, atâţia*;
- ✓ după *ch, gh* se scrie *-ea*, când alternează cu *-e*: *cheamă – chem, îngheaţă – îngheţ* şi se scrie *-ia*, când nu există forme alternante: *chiar, ghiaur*;

- ✓ la început de cuvânt şi după vocală se scrie *ia*, când alternează cu *ie*: *iarnă–ierni, femeia–femeie, baia–baie* şi *ea*, când alternează cu *-e*: *ideea–idee, creează–creez, epopeea–epopee*;
- ✓ după vocala *i-* nu se va scrie *-ia* sau *-ea*, ci *-a*: *via, viaţa, piaţa, familia*;
- ✓ la început de cuvânt şi după vocală se scrie diftongul *ie-*: *ied, ieftin, ieşire, femeie, voie, creion* (în afară de neologisme: *eră, epocă, idee, epopee*);
- ✓ după consoane, unde se pronunţă diftongul *-ie*, nu se va scrie *-e*, ci *-ie*: *fier, pier, miel*;
- ✓ înainte de consoanele sonore *b, d, g, ģ, v* nu se scrie *s-*, ci *z-*, aşa cum se pronunţă: *zbor, zdruncina, zgomot, izvor*;
- ✓ prefixul *des-* se va scrie *dez-* înainte de vocală şi de *b, v, d, ģ, g, l, m, n, r*: *dezarma, dezobişnui, dezumfla, dezbina, dezdoi, dezgustat, dezlega, dezmembra, deznoda, dezrobi, dezvoltare*;
- ✓ sufixul *-eţe* se va scrie cu *-e* la sfârşit de cuvânt: *frumuseţe, blândeţe, bineţe*;
- ✓ după litera *ş-* a particulei de la sfârşitul pronumelor şi adverbelor se va scrie *-i*: *acelaşi, aceeaşi, însuşi, totuşi, iarăşi*;
- ✓ se suprimă consoanele duble: *casă, masă, rasă*; ele sunt posibile numai la întâlnirea lui *n*, a prefixului *în-*

, cu *n-* iniţial, al rădăcinii următoare: *înnoda, înnopta, înnegura, înnora*;

- ✓ se scriu cu litere mici numele popoarelor, lunile anului, zilele săptămânii, punctele cardinale: *român, rus, august, mai, luni, joi, est, vest*;
- ✓ se va scrie *b*, nu *v*, în numele lunilor anului: *februarie, septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie*.

Prin urmare, în anul 1953, Academia Română a realizat o nouă simplificare şi clarificare a ortografiei româneşti, cu o importantă completare în 1965, când este normată, tot de Academie, folosirea literei *â*, în familia cuvântului *român*.

În 1993, Academia Română a reglementat scrierea cu *â* în interiorul cuvintelor şi folosirea formelor *sunt, suntem, sunteţi* ale verbului *a fi*.

Actualmente, pentru a fi la curent cu normele ortografice actuale, trebuie să apelăm la instrumentele normative în vigoare, apărute sub egida Academiei Române. Principalul instrument normativ este „Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române", ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, coordonat de Ioana Vintilă-Rădulescu şi apărut în 2005.

Normele actuale de punctuaţie sunt incluse în lucrarea „Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie", ediţia a V-a, 1995.

În afara acestor două instrumente normative oficiale, poate fi consultat şi „Dicţionarul normativ al limbii române:

ortografic, ortoepic, morfologic şi practic", 2009, realizat de Ioana Vintilă-Rădulescu, în conformitate cu DOOM 2.

3. Principiile ortografiei româneşti

Temeiul doctrinar al sistemului ortografic (ortoepic) al limbii române îl reprezintă principiile fonetic, morfologic, sintactic, tradiţional-istoric, silabic şi simbolic.

Principiul fundamental al ortografiei româneşti actuale este cel ***fonetic***. Potrivit acestuia, scrierea reproduce pronunţarea literară, deci notarea grafică corespunde realizării fonemelor în rostirea literară. Acest fapt determină corespondenţa dintre ortografie şi ortoepie. Spre exemplu:

- prefixele *des-* şi *răs-* le scriem *dez-* şi *răz-* înainte de vocale şi de consoane sonore şi sonante: *dezdoaie, dezgheaţă, răzgândi, răzbate; s* se menţine înaintea consoanelor surde atât în rostire, cât şi în scriere: *desfacere, răsplată*;
- la început de cuvinte neologice şi la început de silabă, după o vocală, se scrie şi se pronunţă *e*: *coexistent, examen, alee*;
- în prefixele *în-, con-*, *in-* nu se scrie *n*, dacă urmează *b, p*, ci *m*: *îmbunat, compatriot, impune;*
- un şir de neologisme se scriu aşa cum se pronunţă: *lider, meci, fotbal, şezlong.*

Principiul morfologic ține seama de structura morfematică a cuvintelor și de flexiunea lor. Spre exemplu:

- se scrie diftongul *ea* dacă acesta în declinare, conjugare sau derivare alternează cu *e*: *seară – seri, viclean – vicleni, să meargă – merge, gheață – ghețuș, ghețar;*
- se scrie *ia* dacă acesta în declinare, conjugare sau derivare alternează cu *ie*: *piață – piețe*, *viață – vieți, piatră – pietriș*;
- se scrie diftongul *oa*, când acesta alternează în diverse forme sau derivate cu *o*: *oameni – om, școală – școli*; scriem diftongul *ua* când nu există forme alternante cu *o*: *ziua, steaua*;
- se scrie *aceeași* la feminin singular, dar *aceiași* la masculin plural;
- se scrie *creez, agreez*, fiindcă *cre-*, *agre-* reprezintă radicalul, iar *-ez* este sufixul specific pentru timpul prezent al unor verbe la conjugarea I.

Principiul semantico-sintactic urmărește scopul de a diferenția în scris omofonele, adică cuvintele cu aceeași componență fonetică, dar cu valori semantice și morfologice diferite. Spre exemplu:

- *odată/o dată,*
- *întruna/într-una,*
- *nicicând/nici când,*
- *cumsecade/ cum se cade,*
- *deodată/de o dată* etc.

Principiul tradiţional-istoric obligă în anumite cazuri scrierea unor cuvinte în conformitate cu tradiţia istorică. Spre exemplu:

- scriem litera *e* în pronumele personale *eu*, *el, ea, ei, ele* şi în formele verbului *a fi*: *eşti, este, eram*;
- numele proprii străine se ortografiază ca în limba de origine: *Shakespeare, Bordeaux, Wall Street, Cambodgia, Côte d'Ivoire, Myanmar*;
- unele nume de persoane se ortografiază aşa cum le-au scris purtătorii lor: *V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, B. P. Hasdeu, O. Densusianu, G. Topîrceanu, C. Negruzzi, Alecu Russo, Vasile Pârvan, Ion Agârbiceanu*.

Principiul silabic acţionează pentru diferenţierea valorilor unor litere (*c, g, k*) în funcţie de poziţia şi de învecinarea lor în cadrul silabei:

- *c* are valorile *k, č* în funcţie de contextul silabic: *car, cine;*
- *g* are valorile *g, ğ*: *gară, ger*;
- *ch* şi *gh*, fiind urmate de *e, i*, redau sunetele *k', ğ'*: *chem, ghem*.

Potrivit ***principiului simbolic***, acelaşi cuvânt se poate scrie diferit, în funcţie de accepţiunea care i se dă: cu iniţială mică dacă este folosit cu înţelesul obişnuit de termen comun şi

cu inițială majusculă, dacă are o semnificație deosebită, simbolică. Spre exemplu, scriem cu majuscule:

- nume proprii: *Ana, Chișinău*;
- sărbători calendaristice, naționale sau religioase: *Crăciun, Mărțișorul*;
- nume care exprimă semnificații simbolice: *Patrie, Țară*;
- evenimente: *Renașterea, Unirea Principatelor*.

Aplicaţii

1. Prezentați câte o aplicație pentru principiile fonetic, morfologic, sintactic, tradițional-istoric, silabic și simbolic.
2. Formulați reguli de scriere corectă a diftongilor *ea*, *ia*, *ie* pe baza exemplelor*: seară, ceață, roșeață, ied, ieri, pietre, ia, ea, i-a, aceștia, poiană, abia, chiar, gheață.*
3. Excerptați din reviste și ziare cinci enunțuri, care să ateste devieri de la normele ortografice și ortoepice ale limbii române.
4. Rescrieți corect enunțurile:

   Câţi-va uameni de inimă sa-u hotărât să facă pasu hotărâtor. Trebue so rupim cu trecutu ticălos (...) M-ai e nevoe s-ăţi spun numili? Dacî ţara v-a fi l-a înălţimia lui, v-a putea ieşi onorabil din cataclizmul în care au aruncato ce-i fără minte. Mişcaria noastră urmăreşte o consultare discretă a ţării.

Avem îngădinţa şi concursu ocupanţilor. Ce-i ce vor să ne sprijine trebue s-ăşi arate adeziunea.

(Liviu Rebreanu)

5. Citiți versurile. Explicați prezenţa cratimei, scoţând în evidenţă consecinţele de ordin fonetic:

Tu teme-te numai de spaţiu-n care
Îţi pare cum că nu exist, şi plângi
Numai în vântul transparent care m-ascunde.

(Ana Blandiana)

A-nceput din nou să-mi fie dor de dulcea fericire...
Văd că-mi trece tinereţea, văd că anii mi se duc,
Și mi-e sete de placere, și mi-e sete de iubire,
Însă umbrele visate nu se poate să le-apuc.

(Alexandru Macedonski)

6. Includeţi în enunţuri omofonele ce urmează:

altădată/ altă dată, altfel/ alt fel, a-i/ ai , a-l/ al, a-şi/ aşi, a-ţi/ aţi, nai/ n-ai, demers/ de mers, oştire/ o ştire, oarecare/ oare care, oarecând/ oare când, oarecum/ oare cum, alegeţi/ alege-ţi, ai da/ a-i da, aţi pregăti/ a-ţi pregăti, ca şters/ c-a şters.

Bibliografie selectivă

1. Avram M. Ortografie pentru toți. Chișinău, 2002.
2. Bahnaru V. Modificări în ortografia limbii române. În: Academos, nr. 1(16), martie 2010.

3. Constantinescu-Dobridor G. Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie al limbii române. Bucureşti: Editura Lucman, 2009.
4. Corlăteanu N., Zagaevschi V. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
5. Dragomirescu A. Ortografia limbii române: definiţie, scurt istoric, instrumente. Principiul fonologic. În: Revista Limba romană, nr. 1 – 2, anul XXII, 2012.
6. Draica V., Draica D. 60 de ani de la ultima reformă ortografică în limba română (1953 – 2013). În: Limba Română, nr. 1 – 4, anul XXIII, 2013.
7. Gheţie I., Mareş A. Originile scrisului în limba română. Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1985.
8. Graur A., Macrea D., Avram M., Dumitrescu F. Limba română. Fonetică. Vocabular. Gramatică. Bucureşti: Editura Academiei, 1956.
9. Guţu Romalo V. Corectitudine şi greşeală (Limba română de azi). Editura Humanitas, Bucureşti, 2000.
10. Mătcaş N., Şoşa E., Şuteu F. Româna corectă. Bucureşti: Editura Universal Dalsi, 2000.
11. Moldoveanu Gh. C. Ortografia limbii române. Privire istorică. Editura Universităţii „Ştefan cel Mare”, Suceava, 2000.
12. Rădulescu I. Să vorbim şi să scriem corect. Erori frecvente în limbajul cotidian. Bucureşti: Ediţia Niculescu, 2002.

13. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
14. Şuteu F. Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti. Bucureşti: Editura Academiei Române, 1976.
15. Şuteu F. Introducere în studiul ortografiei româneşti actuale. În: Th. Hristea (coord.). Sinteze de limba română, ediţia a doua, revăzută şi mult îmbogăţită. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1981, p. 86 – 98.
16. Toma I. Limba română. Compendiu de teorie și aplicații practice. București: Niculescu, 1994.
17. Zagaevschi Vl. Despre continuitatea alfabetului latin la români. În: Cugetul. Revistă de istorie și cultură, 2001, nr. 2 (10).
18. Zagaevschi Vl. Începuturile și continuitatea alfabetului latin la români. În: Omagiu profesorului universitar Valeriu Rusu. Chișinău: Centrul editorial al USM, 2002.

Bibliografie

1. Andrei M., Ghiţă I. Limba română. Fonetică, lexicologie morfosintaxă. Bucureşti: Editura Corint, Bucureşti, 1996.
2. Avram A. Metafonia şi fenomenele conexe în limba română. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2005.
3. Avram A. Studii de fonologie romanică. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2000.
4. Bădescu I., Bădescu M. Limba română. Fonetică şi vocabular. Bucureşti: Editura „Neutrino", 2008.
5. Bahnaru V. Dicţionar de omonime. Chişinău: Ştiinţa, 2007.
6. Bahnaru V. Modificări în ortografia limbii române. În: Academos, nr. 1(16), martie 2010.
7. Bărbuţă I., Cicală A., Constantinovici E., Cotelnic T., Dârul A. Gramatica uzuală a limbii române. Chişinău: Litera, 2001.
8. Bărbuţă I., Constantinovici E., Hanganu A., Ungureanu E. Mic dicţionar de termeni lingvistici. Chişinău: Tipografia „Elan Poligraf", 2008.
9. Calotă I. Contribuţii la fonetica şi dialectologia limbii române. Craiova: Scrisul românesc, 1986.
10. Ciornâi I. Limba română: îndreptar fonetic şi gramatical. Chişinău: Lumina, 1991.
11. Constantinescu-Dobridor G. Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie al limbii române. Bucureşti: Editura Lucman, 2009.
12. Corlăteanu N. Fonetica limbii moldoveneşti literare contemporane. Chişinău: Editura Lumina, 1978.
13. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl. Fonetica. Chişinău: Editura Lumina, 1993.

14. Corniţă G. Fonetica integrată. Baia Mare: Umbria, 2001.
15. Coseriu E. Lingvistica din perspectiva spaţială şi antropologică. Chişinău: Ştiinţa, 1994.
16. Coseriu E. Introducere în lingvistică. Traducere de Elena Ardeleanu şi Eugenia Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcilă. Cluj: Editura Echinox, 1995.
17. Dermenji-Gurgurov S. Fonetica limbii române. Suport de curs. Editura: Univ. B. P. Hasdeu, Cahul, 2010.
18. Dumeniuc I., Matcaş N. Fonetica şi fonologia. Chişinău, 1976.
19. Dumitrescu F. Introducere în fonetica istorică a limbii române. Bucureşti: Editura ştiinţifică, 1967.
20. Eremia A. Dicţionar explicativ şi etimologic de termeni geografici. Chişinău: Editura Ştiinţa, 2006.
21. Eremia A, Răileanu V. Localităţile Republicii Moldova: Ghid informativ documentar istorico-geografic, administrativ-teritorial, normativ-ortografic. Chişinău: Editura Tipografia Centrală, 2008.
22. Evdoşenco A. Fonemul. În: Revista de lingvistică şi ştiinţă literară, 1991, nr. 1, p. 12 − 18.
23. Gabinschi M. Etimologii onomastice şi etnonimice. Chişinău, 2013.
24. Gheţie I, Mareş A. Originile scrisului în limba română. Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1985.
25. Graur A., Macrea D., Avram M., Dumitrescu F. Limba română. Fonetică. Vocabular. Gramatică. Bucureşti: Editura Academiei, 1956.
26. Goga M. Fonetică şi fonologie. Lexicologie şi stilistică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996.

27. Gogin G. Ortoepia. Chişinău: Ştiinţa, 2001.
28. Gogin G. Fonetica limbii române literare contemporane. Diftongii ascendenţi. Studiu de fonetică experimentală. Chişinău, 2006.
29. Guţu Romalo V. Corectitudine şi greşeală. Limba română de azi. Bucureşti: Editura Humanitas, 2000.
30. Iordăchescu C. Limba română: Fonetică. Vocabular. Piteşti: Editura Carminis, 1997.
31. Ilincan V. Limba română contemporană. Fonetică. Fonologie. Ortografie. Bucureşti, 2010.
32. Ionescu C, Cerkez M. Exerciţii de gramatică a limbii române. Bucureşti: Editura SC Diacon Coresi, 1995.
33. Ionescu E. Manual de lingvistică generală. Ediţia a IV-a. Bucureşti: Editura ALL, 2011.
34. Istoria limbii române. Vol. I–II. Coordonatori: Al. Rosetti, B. Cazacu, I. Coteanu. Bucureşti, 1965.
35. Mătcaş N., Şoşa E., Şuteu F. Româna corectă. Bucureşti: Editura Universal Dalsi, 2000.
36. Moldoveanu Gh. Ortografia limbii române. Privire istorică. Suceava: Editura Universităţii „Ştefan cel Mare", 2000.
37. Necula G. Limba română contemporană. Fonetică şi fonologie. Note de curs. Teorie şi exerciţii. Galaţi, 2010.
38. Pavel C., Dumitrache G. 700 de exerciţii pentru fonetică şi vocabular. Piteşti: Editura Paralela, 2009.
39. Pavel V., Cozari A. Comunicare literară şi grai local în mediul scolar. Chişinău, 2011.
40. Popescu D. Ghid practic de limba română. Fonetică, ortografie, ortoepie, punctuaţie, lexic. Chişinău: Bons Offices, 2006.
41. Puşcariu S. Limba română. Vol. II. Rostirea. Bucureşti, 1959.

42. Rădulescu I. Să vorbim şi să scriem corect. Erori frecvente în limbajul cotidian. Bucureşti: Ediţia Niculescu, 2002.
43. Rosetti Al. Introducere în fonetică. Bucureşti: Editura ştiinţifică, 1967.
44. Rusnac Gh. Culegere de exerciţii la limba română. Chişinău: Editura Lumina, 1993.
45. Savin-Zgardan A. Dicţionar de valori lexico-gramaticale ale locuţiunilor verbale româneşti. Chişinău, 2004.
46. Spînu Stela. Graiurile româneşti din nord-estul Republicii Moldova. Chişinău: Magna Princeps SRL, 2011.
47. Spînu Stela. Teminologia vitivinicolă în graiurile româneşti. Chişinău, Firma Editorial-poligrafică "Tipografia Centrală", 2008.
48. Spînu Stela. Procese culturale europene: implicaţii pentru Republica Moldova. Curs de lecţii. Chişinău, Tipogr. Primex-com, 2013.
49. Stan I. T. Fonetica. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.
50. Şerban V. Fonetica. Timişoara: Augusta, 1997.
51. Todi A. Limba română şi norma actuală. Bucureşti: BIC ALL, 2006.
52. Turculeţ A. Introducere în fonetica generală şi românească. Iaşi, 1999.
53. Vasiliu E. Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne. Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.
54. Vicol N. Implicaţii didactice la fonetică. Chişinău: Tehnica-Info, 1999.

55. Vulpe A. Dicţionar explicativ şi etimologic. Chişinău: Babilon, 2011.
56. Zagaevschi Vl. Accentul. Lecţie la fonetică. Chişinău: Ştiinţa, 1977.
57. Zagaevschi Vl. Culorile accentului. Chişinău: Ştiinţa, 1988.
58. Zagaevschi Vl. Fonetica pentru lingvişti şi lingviştii despre fonetică. În: Limba română, nr. 4, anul XV, 2005.
59. Zagaevschi Vl. Despre continuitatea alfabetului latin la români. În: Cugetul. Revistă de istorie și cultură, 2001, nr. 2 (10).
60. Zagaevschi Vl. Începuturile și continuitatea alfabetului latin la români. În: Omagiu profesorului universitar Valeriu Rusu. Chișinău: Centrul editorial al USM, 2002.
61. Zugun P. Limba română contemporană. Fonetica şi fonologia. Iaşi, 1976.

ANEXE

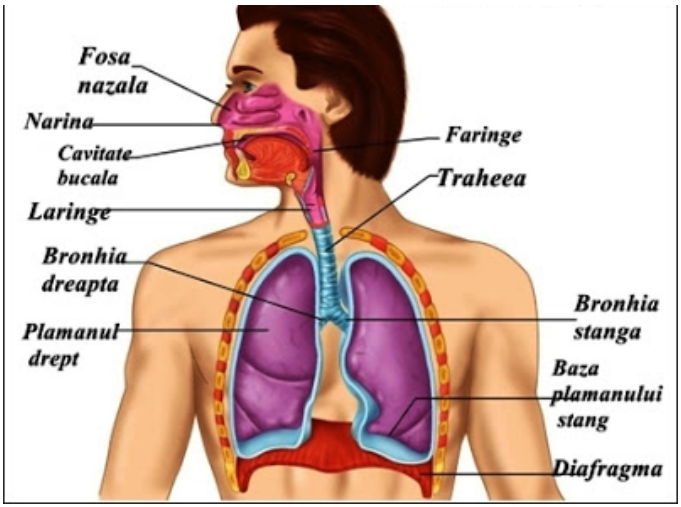

Anexa 1. Organele fonoarticulatoare

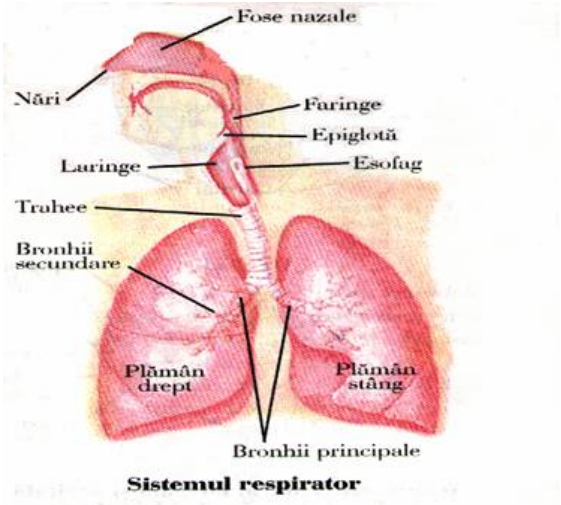

Anexa 2. Aparatul respirator

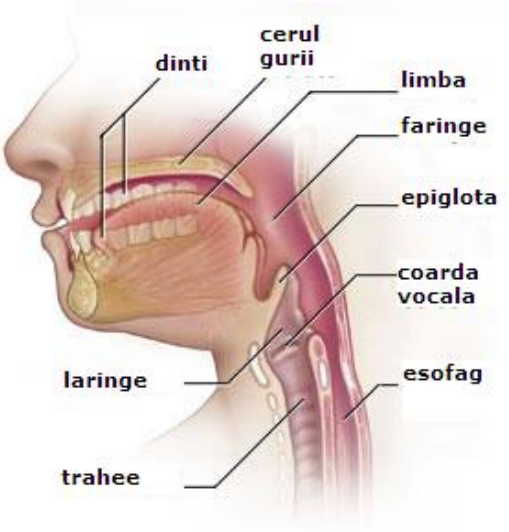

Anexa 3. Aparatul de articulație

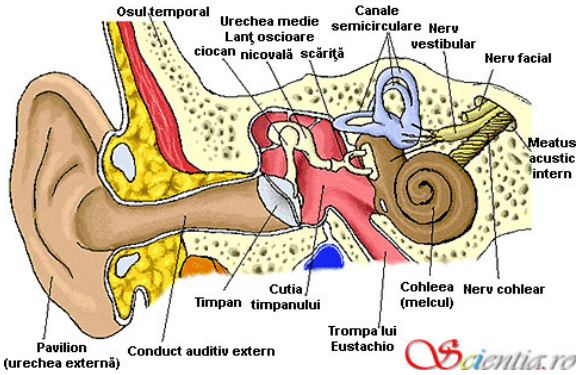

Anexa 4. Organele audiției

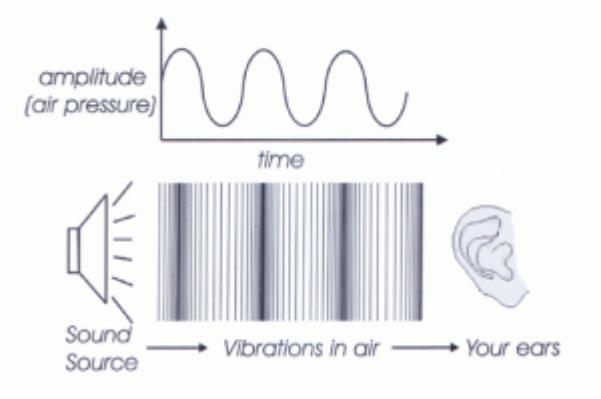

Anexa 5. Sunetul și propagarea lui

Anexa 6. Zgomotul

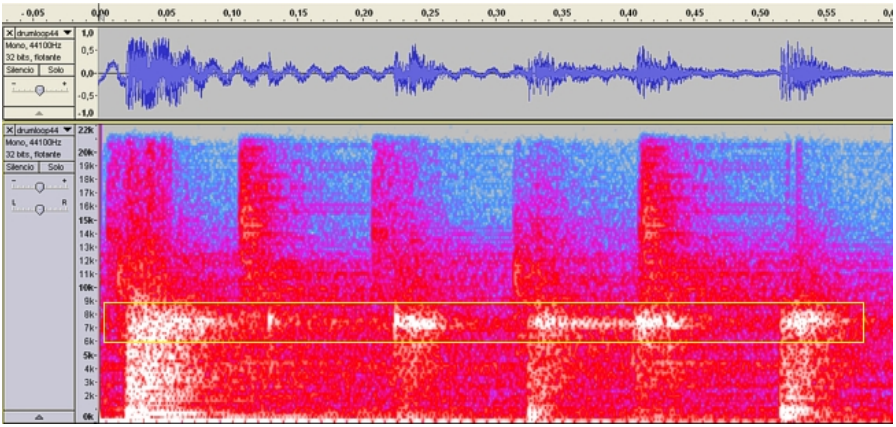

Anexa 7. Sonograma

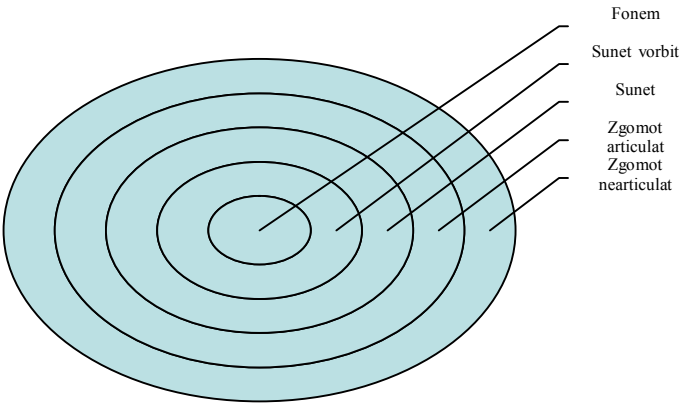

Anexa 8. Raportul dintre fonem și sunet

Poziţia buzelor	**nelabiale**			**labiale**
Poziţia limbii pe orizontală / **Gradul de apertură**	**ante-rioare**	**medi-ale**	**posterioare**	
închise	***i***		***î***	***u***
semideschise	***e***		***ă***	***o***
deschise		***a***		

Anexa 9. Clasificarea vocalelor

View publication stats